

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ( DİNLER TARİHİ)

ANABİLİM DALI

141148

**BUDİZM'DE MANASTIR HAYATI**

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Ahmet Hikmet Eroğlu

Hazırlayan

Emine Zehra Turan

ANKARA-2004

T.C.  
ANKARA ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ(DİNLER TARİHİ)  
ANA BİLİM DALI

BUDİZM'DE MANASTIR HAYATI

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı:

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Doç. Dr. Ahmet HAZMET EĞİL

.....

Prof. Dr. Bekir AKKÖR

.....

Doç. Dr. Kamil GÜLER

.....

.....

.....

.....

.....

Tez Sınav Tarihi.....

# BUDİZM'DE MANASTIR HAYATI

## İÇİNDEKİLER

|                                                                                                |     |
|------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| ÖNSÖZ.....                                                                                     | III |
| GİRİŞ.....                                                                                     | 1   |
| A. Konunun Amacı ve Önemi.....                                                                 | 1   |
| B. Konunun Kapsamı ve Yöntemi.....                                                             | 2   |
| C. Budizm'de Temel Kavramlar ve Budizm'in Kutsal Kitapları.....                                | 4   |
| 1) Budizm'deki Temel Kavramlar.....                                                            | 4   |
| 2) Budizm'in Kutsal Kitapları.....                                                             | 14  |
| a) Tripitaka'nın Oluşumu.....                                                                  | 14  |
| b) Tripitaka'nın Bölümleri.....                                                                | 21  |
| ba. Sutta Pitaka.....                                                                          | 21  |
| bb. Abhidhamma Pitaka.....                                                                     | 24  |
| bc. Vinaya Pitaka.....                                                                         | 24  |
| I. BÖLÜM                                                                                       |     |
| BUDİZM'DE MANASTIR HAYATININ ORTAYA ÇIKIŞI VE YAYILIŞI.....                                    | 26  |
| A. BUDİZM'DE MANASTIR HAYATININ ORTAYA ÇIKIŞI.....                                             | 26  |
| 1) Buda'dan Önceki Dönemde Dini Yapı.....                                                      | 29  |
| 2) Buda'nın Hayatı.....                                                                        | 34  |
| 3) Buda'nın Manastır Hayatının Ortaya Çıkışına Etkisi ve Manastır Hayatının<br>Başlangıcı..... | 37  |
| B. BUDİZM'DE MANASTIR HAYATININ YAYILIŞI.....                                                  | 44  |
| 1) Budizm'de Manastır Hayatının Yayılışı.....                                                  | 44  |
| 2) Budizm'in Yayılma Esnasında Ortaya Çıkan Farklı Manastır Ekolleri.....                      | 49  |
| 3) Üç Büyük Ekolde Manastır Hayatı.....                                                        | 50  |
| a) Theravada Ekolüne Bağlı Manastır Hayatı.....                                                | 51  |
| b) Mahayana Ekolüne Bağlı Manastır Hayatı.....                                                 | 53  |

|                                                 |    |
|-------------------------------------------------|----|
| c) Vajrayana Ekolüne Bağlı Manastır Hayatı..... | 55 |
|-------------------------------------------------|----|

## **II. BÖLÜM**

|                                                                    |           |
|--------------------------------------------------------------------|-----------|
| BUDİST MANASTIR HAYATININ MAHİYETİ VE KURALLARI.....               | 57        |
| A. MANASTIR HAYATININ (SANGHA TEŞKİLATININ) MAHİYETİ .....         | 57        |
| B. MANASTIR ( SANGHA TEŞKİLATINDAKİ) HAYATINDA Kİ<br>KURALLAR..... | 61        |
| 1) Manastıra Giriş Kuralları.....                                  | 63        |
| 2) Manastırdaki Diğer Kurallar.....                                | 65        |
| 3) Budist Keşişlerin Hiyerarşisi.....                              | 69        |
| 4) Kadın Keşişlerin Kuralları.....                                 | 71        |
| C. BUDİST KEŞİŞLERİN YAŞAM BİÇİMLERİ.....                          | 77        |
| 1) Keşişlerin Hayat Felsefesi.....                                 | 77        |
| 2) Keşişlerin İbadetleri ve Sosyal Faaliyetleri.....               | 79        |
| 3) Keşişlerin Kıyafetleri ve Kadın Keşişlerin Konumu.....          | 83        |
| 4) Keşişlerin Laiklerle İlişkileri .....                           | 85        |
| <b>SONUÇ.....</b>                                                  | <b>89</b> |
| <b>BİBLİYOGRAFYA.....</b>                                          | <b>92</b> |

## ÖNSÖZ

Günümüzde Batı toplumlarında Budizm'e çok büyük ilgi vardır. Bu nedenle, Batı dünyasında Budizm'le ilgili çalışmalar oldukça fazladır. Ancak, Türkiye'de bu konuda yapılan çalışmaların sayısı azdır. Bunun başlıca nedenlerinden biri Budizm'in kutsal kitaplarının Sanskritçe ya da Palice oluşu ve Türkiye'de Sanskrit ve Pali dili üzerine çalışan ilim adamlarının çok az olmasıdır. Bu çalışmaların Batı ülkelerine göre Türkiye'de daha az olmasının bir başka nedeni ise Batı'da Hint kültürünün Türkiye'ye göre daha iyi bilinmesi ve Hint kültürün Batı'da daha eskiden yerleşme imkanı bulmasıdır. Halbuki Türkiye'de Budizm denildiğinde akla ilk gelen yoga, meditasyon, pozitif enerji gibi kavramlardır. Bununla beraber, bu kavramların din ile ilgisi fazla bilinmemektedir. Halbuki sanatçılar Budizm'e ait bir çok kavramı Türk toplumunun önünde çok rahat kullanabiliyorlar. Böyle olunca da toplumda Doğu dinlerine, özellikle Budizm'e bir merak başlıyor.

Türkiye'de Budizm'e mensup kimseler yok denecek kadar azdır. Bu nedenle Budizm'i tanıma noktasındaki çalışmalar son derece sınırlıdır. Batı'da Budizm'e ilgi 19. y.y'da başlamış ve o dönemden itibaren bu konudaki eserler Batı dillerine çevrilmiştir. Türkiye'de daha yeni yeni bu konunun üzerinde durulmaya başlanmıştır.

Günümüzde Hint kültürü ve benzer Doğu mistisizmi ile ilgili olarak Türkiye'de bir çok yayın yapılmaktadır. Bu yayınlarda Budizm bir felsefe, bir yaşam biçimi gibi sunulmakta ve kamuoyu yanlış bilgilendirilmektedir. Bu sebeple Budizm'in objektif olarak araştırılması gerekmektedir.

Budizm dini çok eskiye dayanan bir geleneğe sahiptir. En eski bekar rahipler teşkilatı Budizm'de görülmüştür. Züht hayatına oldukça önem veren Budizm'in, diğer

dinlerin züht hayatına etki ettiği ileri sürülmektedir. Bu bakımdan da Budizm'deki manastır hayatının bilinmesi önem arz etmektedir.

Budizm'i anlamak için, öncelikle Buda'nın hayatını anlamak gerekmektedir. Buda'nın hayatında züht yaşantısı çok önemli bir yer tutmaktadır. Zaten Sangha teşkilatını kuran kişi kendisidir. Buda'dan sonra bu teşkilat gelişmeye ve yayılmaya devam etmiştir. Buda'dan sonra Budizm'de farklı mezhepler ortaya çıktığı gibi, farklı manastır ekolleri de karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmamızda bir giriş ve iki bölüm bulunmaktadır. Girişte konunun önemi, amacı, sınırları, kapsamı, kaynakları ve metodu hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde ise Budizm'de manastır hayatının ortaya çıkışı ve manastır hayatının yayılışı ele alınmıştır. İkinci bölümde; Budist manastır hayatının mahiyeti ve kuralları hakkında bilgi verilmiştir. Sonuç bölümünde ise, ulaştığımız kanaat ve bilgiler sunulmuştur. Budizm'de manastır hayatı konusunu incelemeyi önerdiğim zaman ve tüm çalışmam boyunca bana destek olan hocam Ahmet Hikmet Eroğlu'ya teşekkürlerimi sunarım. Uzaklarda olmasına rağmen beni bir an olsun yalnız bırakmayan ve kaynak temininde çok önemli katkısı olan babam Ahmet Turan'a da teşekkürü bir borç bilirim.

## GİRİŞ:

### A. KONUNUN AMACI VE ÖNEMİ

Budizm inancının temelinde “Buda’ya sığınırım, Dhamma’ya sığınırım, Sangha’ya sığınırım” ifadesi yer almaktadır. Ayrıca Budizm’in temel felsefesi Nirvana’ya ulaşmak ve onda yok olmaktır.

Budizm’e göre, bu dinin üç ana inanç unsurundan biri olan Sangha teşkilatına girmeden kurtuluşa erişmek mümkün değildir. Çünkü, bu dine göre Nirvana’ya ulaşan kişiler sadece din adamlarıdır; diğer insanlar, Nirvana’ya ulaşamazlar.<sup>1</sup> Buda’nın tercih ettiği ve müritlerine önerdiği yaşam tarzı manastır yaşamıdır.<sup>2</sup> Bu nedenle tezimde manastır hayatının çerçevesini çizmek ayrı bir önem arz etmektedir.

Budist geleneğinin yayılmasında, yaşam felsefesinde, yaşam pratiğinin kazanılmasında ve öğrenilmesinde de rahiplerin rolü çok büyüktür. Bu nedenle Sangha’yı anlamadan Budizm dinini anlamak oldukça zordur.

Mistik felsefe, yoga pratiği, meditasyon ve manastır hayatı Budist geleneğinde yer alan başlıca konulardır. Bu konularla ilgili Türkiye’de yayınlar ve kitaplar basılmakta, konferanslar seminerler düzenlenmekte, hatta toplu meditasyon uygulamaları yapılmaktadır. Ancak, bunların tam olarak dini mahiyeti Türk toplumu tarafından bilinmemektedir. Bu tür uygulamaların Budizm’deki dini mahiyetinin anlaşılmasına katkı sağlamak da tezimizin amaçlarındandır.

<sup>1</sup> Dictionnaire du Bouddhisme, Albin Michel, Paris 1990, 443

<sup>2</sup> Maurice Percheron, Le Bouddha et le Bouddhisme, Bourges 1968, 45-46

Tezimizin amacı sadece manastır hayatının yapısını, kurallarını, işlevini ortaya çıkarmak değil, aynı zamanda Budizm'i yayan, belirli normlara oturtan Sangha teşkilatını anlayarak Budizm'deki diğer unsurları kavramada bir köprü rolü üstlenmektir.

Tezimizin başka bir amacı da, Türk toplumuna, yoganın, meditasyonun sadece psikolojik olarak rahatlama amacıyla yapılan uygulamalardan ibaret olmadığı, bu uygulamaların aynı zamanda dini bir ibadet olduğu da ortaya koymaktır.

## B. KONUNUN KAPSAMI VE YÖNTEMİ

Budizm dini çok eski bir din olduğu ve yayılma süreci çok uzun sürdüğü için tezimizin konusunun kapsamını belirlemek zor olmuştur. Farklı ekollere bölünmüş olan Budizm'de çok fazla ayrıntıya dalmak yerine ana temaları takip etmek gerekliydi. Bu yüzden, farklı kollara ayrılmış olan Budizm'in, teker teker kollarını ele almayı düşünmedik.

Buda hayattayken herhangi bir bölünmeye maruz kalmayan Budizm, onun vefatından sonra Hinayana ve Mahayana Budizm'i olmak üzere iki büyük kola ayrılmıştır. Biz bu iki koldan ayrı ayrı bahsetmek yerine genel anlamda manastır hayatını ele almayı tercih ettik. Ancak, bu teşkilatı incelerken mezhepler arasındaki farklılıklara da kısaca değinmeye çalıştık. Çok farklı mezheplerin mevcut olduğu Budizm'de her mezhebin Sangha teşkilatını ele almak yerine kuruluşundan itibaren, Sangha teşkilatının tarihî seyrini kısaca inceledik. Bu süreçte; teşkilatın yapılanmasını, genişlemesini ve yayılmasını araştırdık. Bu

teşkilatlanmanın zamanla hangi boyutlara geldiğine baktık ve günümüzdeki konumuyla kıyaslamaya çalıştık.

Konumuzun iyi anlaşılmasını sağlamak için, öncelikle Buda'dan önceki dönemde Hindistan yöresinde dini ve siyasi yapıyı incelemeye çalıştık.

Budizm'de ki manastır hayatı, büyük ölçüde bu dinin kutsal kitaplarına dayanmaktadır. Bu yüzden tezimizde Budsitlerin kutsal kitapları olan Tripitaka hakkında da bilgi verdik. Bu çerçevede, özellikle manastır hayatını doğrudan konu edinen Vinaya Pitaka'dan daha çok bahsettik. Vinaya Pitaka'nın Fransızca derlemesinden faydalanma imkanı bulduk.

Budizm ile ilgili Türkçe temel kitap sayısı çok azdı ve var olan kitaplar Budizm'in dini yapısından çok belki de tarihiyle ya da felsefesiyle ilgiliydi. Türkçe kaynaklar arasında en çok Korhan Kaya'nın ve İlhan Güngören'in eserlerinden yararlandık. Budizm'in dini yapısıyla ilgili yabancı dillerdeki yazılan eserlere göz attıktan sonra, önemli olanları önemsiz olanlardan ayırdık. Ayrıca kıyas yapabilmek için, Budizm'le ilgili yazılan hem eski kitaplardan, hem de yeni kitaplardan yararlandık. Fransızca yazılmış eserlerden olan André Bareau, La voix du Bouddha ; Edward Conze, Le Bouddhisme; Bernard Faure, Le Bouddhisme ; R.A.Gard, Le Bouddhisme ; Denis Gira, Comprendre Le Bouddhisme ; Joseph Masson, Le Bouddhisme ; Kogen Mizuno, Les Principes Fondamentaux du Bouddhisme ; Maurice Percheron, Le Bouddha et Le Bouddhisme ; John Snelling, L'essentiel du Bouddhisme; Lilian Silburn, Le Bouddhisme; Albin Michel, Dictionnaire du Bouddhisme; Peter Harvey, Le Bouddhisme; Jacques Brosse, Le Bouddha; David-Neel Alexandra, Le Bouddhisme du Bouddha; Andre Migot, Le Bouddha ; Ananda K.Coomaraswamy

et İ. B. Horner, La pensée de Gotama-Le Bouddha ; Edward Conze, Le bouddhisme; Mohan Wijayaratna, Les Moniales Bouddhistes isimli çalışmaları kullandık. Bunun dışında günümüz Budizm'ini tanımak için bu dinle ilgili bazı internet sitelerini de dolaştık. Ayrıca Budizm hakkında yazılan makale ve dergilere de göz attık.

Budizm'i bir felsefeden çok din olarak, objektif bir şekilde ele aldık. Konuya tarafsız bir şekilde yaklaşarak, manastır hayatını ana esaslarıyla ele aldık. Budizm'i ele alırken değer yargısı ortaya koymadık. Konuyu tasviri bir şekilde inceledik. Zaman zaman manstır hayatı ile ilgili diğer dinlerdeki anlayış ve uygulamalarla karşılaştırmalar yapmaya gayret ettik.

## C. BUDİZM'DE TEMEL KAVRAMLAR VE BUDİZM'İN KUTSAL KİTAPLARI

Budizm'de diğer dinlerde olduğu gibi çok farklı kavramlar vardır. Budizm'deki belli başlı kavramları anlayabilmek için Hinduizm'deki kavramlardan da haberdar olmak gerekmektedir; çünkü iki dinde de ortak kavramlar vardır. Budizm'de bulunan bu kavramlar Buda'nın sözleriyle alakalıdır.

### 1) Budizm'deki Temel Kavramlar

Budizm'de manastır hayatını anlayabilmek için her şeyden önce bu dindeki belli başlı bazı kavramları ele almamız gerekmektedir. Çünkü Budizm'i anlayabilmek için ele alınması gerekli, olan bir çok kavram bulunmaktadır.

Biz, konumuz açısından özellikle manastır hayatıyla birinci derecede ilgili olan kavramları burada ele aldık. Böylelikle bu kavramların her geçtiği yerde ayrı ayrı bir açıklama yapmamayı hedefledik. Çünkü manastır hayatını irdelerken bazı kavramları tekrar etmek zorundayız. Bu arada bazı kavramların hem Budizm’de hem de Hinduizm’de aynı olduğunu belirtmek gerekmektedir. Çünkü, bu iki dinde birbirine yakın kavramları bulmak çok normaldir.

Kavramları açıklamamızın diğer bir nedeni de, Budizm’e yabancı olan herhangi birinin Budizm’in en azından mahiyetini anlamasını sağlayabilmektir. Ele alacağımız kavramların en önemlisi ve ilki “Buda” kavramıdır.

Buda: Buda; Sanskritçe bir kelime olup, aydınlanmış anlamına gelmektedir. Uyanan anlamı da bulunan “Bouddha” bir lakaptır. Bu lakap gerçeği bulduğu ve aydınlandığına inanıldığı için Gautama isimli kişiye verilmiştir.<sup>3</sup> Genel anlamda aydınlanmış kişiler için de kullanılan Bouddha sözcüğü daha çok Budizm’in kurucusu Gautama için kullanılan bir unvandır.<sup>4</sup>

Ayrıca Buda, bedenî isteklerini yenip ilahî bilgiye ulaştığına inanılan kişidir. Budistler, geçmiş dünya çağlarında birkaç Buda’nın bulunduğunu ve gelecekte de yine diğer Buda’ların var olacağını kabul etmekle birlikte içinde bulunduğumuz dünya devrinde yalnızca bir Buda’nın, yani Gautama’nın varlığını benimserler.<sup>5</sup>

Ayrıca Buda sözcüğü Budizm’de bir mertebeyi anlatmaktadır. Ancak genel görüşe göre Buda kavramı ile M.Ö 563-483 yıllarında yaşayan Gautama Bouddha kastedilmektedir.<sup>6</sup> Sakya kabilesine mensup olan prens Buda, Budizm’in

<sup>3</sup> Bernard Faure, Le Bouddhisme, Evreux 1996, 15.

<sup>4</sup> Richard. A. Gard, Le bouddhisme, Geneve 1966, 13.

<sup>5</sup> Gard, 70-71.

<sup>6</sup> D.Gira, Comprendre Le Bouddhisme, Paris 1989, 25.

kurucusu olup, Budizm'i öğretileriyle etrafına yaymış bir kişidir. Pali dilinde ve Theravada mezhebinde Buda, diğer kişilerden bilgi bakımından ve tanrısal güçler bakımından üstün olan kişiye denilmektedir.<sup>7</sup>

Dharma: Budizm'deki temel kavramlardan birisi de "dharma" dır. Pali dilinde dhamma olarak telaffuz edilen, ama Sanskritçe bir kelimedenden geldiği kabul edilen dharma kavramı, kanun, kâinat kanunu anlamına gelmektedir. Bu kavram Hint dinlerinde çok anlamlı bir kavramdır. Hinduizm'de Dharma, geniş anlamda adet, fazilet, hak, vazife ve ödev, dar anlamda ise ayin ve her kast için öngörülen vazife için kullanılır. Budizm'de ise dharma, hem Buda'nın öğretilerini, hem de varlığı şartlandıran kuvvetleri ifade eder.

Bir rivayete göre ilk yüzyıllarda bazı Budistler kutsal kitaplarını Dharma ve Vinaya diye ikiye ayırmışlardır. O zamanlarda Vinaya manastır disiplinini, Dharma ise Buda'nın genel doktrinini ifade etmektedir<sup>8</sup>

Ayrıca Dharma'nın evrensel adalet, ahlâkî kurallar bütünü, öğreti gibi felsefi olan başka manaları da vardır.<sup>9</sup>

Budizm'de Dharma'nın bir diğer ismi de "Abu Dharma" dır. Nitekim Budist kutsal kitaplarının ikiye bölündüğü varsayılmış ve Abu Dharma'nın bu bölümlerden birisi olduğu söylenmiştir. Abu Dharma denen bu bölümde yüksek ahlâk, meditasyon ve basiret gibi konular yer almaktadır.<sup>10</sup>

Tüm bu farklı manalardan çıkartacağımız sonuç; Dharma, Buda'nın öğretilerini toplayarak taraftarlarının oluşturduğu öğretilerdir. Böylelikle Dharma

<sup>7</sup> Gard, 71.

<sup>8</sup> Edward Conze, Le Bouddhisme, Paris 1995, 32.

<sup>9</sup> Gard, 95.

<sup>10</sup>Bkz. M.Percheron, 41.

hem teorik öğretiyi, hem de Buda'nın pratik öğretisini ifade etmektedir. Kısaca Dharma Budizm'in temel öğretisidir.

Sangha: Tezimizin ana konusunu teşkil eden sangha da Budizm'in temel kavramlarından birisidir. Samgha, sankha da denilen bu kavram pali dilinde ve Sanskritçe'de aynıdır ve Budist rahipler topluluğunu ifade etmektedir. Bu kavram, aynı zamanda Budizm'de rahipler teşkilatının özel ismidir, keşişler topluluğuna verilen ortak addır. Bu kavram Buda'nın yanında oluşan cemaatin zamanla özel bir ismi olmuştur.<sup>11</sup> Sangha bir topluluğu ifade ettiği gibi, ortak mekanizmayla hareket eden, farklı gelenekleri de içinde barındıran bir ekolün de sembolüdür. Sangha, bilinen en eski bekar rahipler teşkilatıdır.<sup>12</sup>

Ayrıca Sangha erkek ve kadın Budist keşişlere verilen genel addır. Sangha teşkilatı mensupları üç temel şeyi, yani; bekaret, fakirlik ve itaati ölçü kabul ederler.

Çok sade bir hayat yaşayan sangha teşkilatına mensup kimseler ilk etapta evleri olmayan sadece dilencilikle yaşayan keşişlerden oluşmaktaydı. Dilencilik Budist rahiplerin yaşam tarzının en belirgin özelliğidir.<sup>13</sup>

Çok ağır kuralları ve şartları kabul eden bu keşişler kurtuluşa ulaşmak için sangha'ya girmişlerdir.<sup>14</sup>

Sangha teşkilatı dört bölümden oluşmaktadır; erkek keşişler, kadın keşişler, laik erkekler ve laik kadınlar. Budizm'de erkek keşişlere upasakas (pali dilinde bikkhu), kadın keşişlere ise upasikas (pali dilinde bhikkhuni) denilmektedir; bikkhu terimi aynı zamanda da dünya eşyalarından kopan kişi

<sup>11</sup> D.Gira, 88.

<sup>12</sup> Gard, 205.

<sup>13</sup> John Snelling, L'Essentiel du Bouddhisme, Dorset (France) 1997, 30.

<sup>14</sup> Encyclopédie du Bouddhisme, Paris 1999, 445.

demektir.<sup>15</sup> Sangha teşkilatı Budizm'in elit tabakasıdır bir bakıma. Çünkü gerçek manadaki Budist keşiş olandır.<sup>16</sup> Laikler manastırların maddi desteklerini sağladıkları için Sangha'ya dahildirler. Laiklerin sangha teşkilatındaki yerini ileri ki bölümlerde uzunca ele alacağız. Bazı ekollerde özellikle de Mahayana ekolünde laikler de yüceltilmiştir.<sup>17</sup> Keşişler grup halinde yaşamalarına rağmen laikler ve keşişler arasında tam bir kardeşlik hakimdi. Çünkü keşişlerin tüm maddi ihtiyaçlarını karşılayan laikler Nirvana'ya ulaşmasalar da keşişlerin ulaşma ortamlarını sağlamak zorundaydılar.<sup>18</sup>

Sangha teşkilatı kendi kendine, bağımsız bir şekilde yürüten ve sadece Vinaya ve Dhamma tarafından yönetildiği için bu teşkilata mistik teşkilat da denilmektedir.<sup>19</sup>

Vihara: Budizm'de önemli kavramlardan birisi de vihara kavramıdır. Vihara, Budist tapınağı anlamına gelmektedir. Günümüzde içinde inzivaya çekilen herhangi bir bina, bir manastır ya da bir tapınak vihara olarak adlandırılır. Ayrıca vihara terimi meditasyon tekniğiyle ilişkili özel bir durumu ifade ederken de kullanılmaktadır.<sup>20</sup> Aynı zamanda vihara; Budistler ve Caynistlerce keşişlerin bir araya geldikleri ve gezindikleri hallere verilen addır.

Nirvana: Sanskritçe bir kavram olan nirvana acılardan ve eylemden kurtulma anlamına gelmektedir. Ancak bu kavramı ifade etmek güçtür. Sanskritçe'de "nir" olumsuzluk edatıdır, "vâ" ise esinti demektir. Bu kavram Pali

<sup>15</sup> Mohan Wijayaratna, Les Moniales Bouddhistes, Paris 1991, 13.

<sup>16</sup> Conze, 62.

<sup>17</sup> Faure, 52.

<sup>18</sup> E.Conze, Le Bouddhisme dans son essence et son developpement, Paris 1971, 61.

<sup>19</sup> Peter Harvez, Le bouddhisme, Paris 1990, 258.

<sup>20</sup> Şinasi Gündüz, "Vihara", Din ve İnanç Sözlüğü, Konya 1998, 384.

dilinde nibbana şeklinde kullanılır. Nibbana'nın kelime anlamı ise üfleyerek serinlemek demektir.<sup>21</sup>

Bu kavram sürekli oluşların ya da kısır döngülerin sona ermesini ifade etmekle birlikte, tamamen kayboluş anlamına da gelmektedir. Aynı zamanda bu kavram bir şeyin ortadan kaybolup gitmesi anlamını da taşır.<sup>22</sup>

Buda'dan önce bu kavram, ölümden sonra gerçekleştirilecek bir ruh halini ifade etmekteydi. Nirvana bir bakıma tam bir bilinç halinde olmaktır. Ayrıca, Buda'nın kendisi nirvana'nın tanımını yapmadığı için, nirvana'nın üç çeşit tanımı vardır. Bu tanımlardan birincisine göre Nirvana, dünya hayatından meditasyon yoluyla koptuktan sonra kişinin, kendini içinde bulduğu rahatlama halidir. Bu hale sadece Buda'nın yolunu takip edenler ulaşırlar.<sup>23</sup>

İkinci tanıma göre Nirvana, kişinin hem dış dünyadan, hem de iç âleminden tamamen kurtulmasıdır.<sup>24</sup>

Üçüncü tanım ise ateist bir tanımdır; Nirvana kişinin hem kendi hayatında, hem de evrensel hayatında yok oluşudur.<sup>25</sup> Nirvana'yı yol olarak tanımlayanlar da vardır. Buna göre, ruhsal gelişmenin bir neticesi olan Nirvana, kişinin mistik yollarla ulaşabileceği bir ruh halidir.<sup>26</sup> Budizm'e göre Tanrılar bile Nirvana'ya ulaşmak için insan bedenine girerler.<sup>27</sup>

Yukarıda genel tanımlarını verdiğimiz Nirvana kavramı Budizm'in iki büyük mezhebi olan Hinayana ve Mahayana'da daha özel bir anlam ifade etmektedir. Hinayana mezhebine göre Nirvana yokluk demektir. Mahayana

<sup>21</sup> D.Gira, 62.

<sup>22</sup> Encyclopedie du Bouddhisme, 461.

<sup>23</sup> Gard, 18.

<sup>24</sup> Faure, 116.

<sup>25</sup> Percheron, 63.

<sup>26</sup> Conze, 110.

<sup>27</sup> Percheron, 42.

mezhebi ise Nirvanayı, ruhun kavuştuğu metafizik bir mutluluk olarak algılamaktadır. Nirvana bir çeşit ayrılmayı ifade etmekle birlikte, bu varlıktan yok olma değildir, yok olan şey arzu ve ihtiraslardır. Nirvana, sadece keşişlerin ulaştığı bir derecedir ve Budizm’de nihai hedefi ifade etmektedir.<sup>28</sup>

Nirvana kavramı Vedalar ve Upanişadlar gibi eski döneme ait Hindu metinlerinde geçmemekle birlikte, Bhagavad Gita’da ve Mahabharata destanlarında da yer almaktadır. Buralarda o, tanrısal âlemlerle birlik içindeki kurtulmuş ruhların mekanı anlamında kullanılmaktadır.<sup>29</sup>

Nirvana kavramı son olarak da bir sönüşü ifade eder. Söndürülen şey ise arzular ve isteklerdir. Buda’ya göre Nirvana’ya sadece her isteğini ve her arzusunu öldüren kişi ulaşabilir.<sup>30</sup>

Buda kendisi Nirvana’nın tanımını yapmamıştır.<sup>31</sup>

Karma : Kavram olarak karma, iş, hareket, davranış, faaliyet anlamına gelmektedir.<sup>32</sup> Hint dinlerinin temelini oluşturan bu kavram Sanskritçedir ve önceki hayat ile yaşanan şimdiki hayatın bağlantılı olmasını ifade eder. Ayrıca karma eylem, eylemler bütünü anlamına gelir. Bu hayatla başka bir hayat arasındaki bağı ifade eden karma bir sebep-sonuç ilişkisidir.<sup>33</sup> Karma kavramı Hint dinlerinde ortak kullanılmaktadır. Bu kavram hem Hinduizm’de, hem de Budizm’de vardır. Karma kavramı eski Vedalar devrinde gözükmeyen, Upanişadlarla ortaya çıkar.

<sup>28</sup> Gira, 65.

<sup>29</sup> Gündüz, “Nirvana”, 286.

<sup>30</sup> Gira, 63-64.

<sup>31</sup> Percheron, 62-63. Ayrıntılı bilgi için Eugene Burnhouf, *Introduction a L’histoire du Bouddhisme Indien*, Paris 1876.

<sup>32</sup> Jean Varenne, “Budizm”, *Din Fenomeni* (çev. Mehmet Aydın), Konya 1995, 363.

<sup>33</sup> Percheron, 9.

Karma, gelecek hayattaki sosyal farklılıklar, gelecekteki iyi-kötü kaderin önceki hayatta yapılan iyi-kötü işler sonucu oluştuğunu ifade eden bir kavramdır. Buda'dan önceki dönemde karma böyle bilinmekteydi. Buda'ya göre, her şey yapılan fiile, o da anlayışa bağlıdır. Budizm'de karma, anlaşılması zor bedenî bir güç olarak görülmektedir. Buda, kast sistemini reddettiği için karmayı iradî bir davranışa bağlamıştır.<sup>34</sup>

Trans: Trans, ahlâk ve disiplin sembolüdür. Sanskrit dilince samadhi olarak nitelendirilen bu kavram Budizm'de çok önemli bir yere sahiptir. Yunanca "synthesis" kavramıyla eşit görülen samadhi yoğunlaşmak manasına gelmektedir.<sup>35</sup> Samadhi, Nirvana'ya tam ulaşmadan önceki ruh halidir. Trans kavramını anlamak için Transandantal meditasyonu da bilmek gerekir. Transandantal meditasyon ruhun kurtuluşunu sağlayan eşsiz ve özel bir tekniktir; bilinç ötesinde ki hazırlanmadır.<sup>36</sup> Mistik alemde transa geçen keşişler Nirvana'ya ulaşırlar. Trans yoğunlaşarak zihni tamamen her şeyden boşaltmaktır. Keşişler bu yöntemle kendilerini sıkmadan, bir sükunet halini alırlar.<sup>37</sup> Bunun için ruh çok önemlidir. Ruh farklı hallere geçerken kullanıldığı için, bir öz benlikten bahsedemeyiz. Vücut dünyadan kaybolrsa bile ruh Samsara'yı gerçekleştirmeden kaybolmaz.<sup>38</sup>

Samsara: Hintlilerde yaygın olan bu inanışa göre, ruh sürekli bir kısır döngünün içerisinde olup, sürekli göç halindedir. Samsara bir bakıma ruhun sürekli göç etme olayıdır. Bu sebeble ruhun kurtuluşu için ruhu, doğum ve ölüm çarkından kurtarmak gerekmektedir. Ruhu değişmezliğinden,

<sup>34</sup> D.Gira,20.

<sup>35</sup> E.Conze, Le Bouddhisme dans son essence, 115

<sup>36</sup> Bloomfield;Cain; Jaffé; Kory; Transandantal Meditasyon ( çev Nahit Oralbi), İstanbul 1975, 32-33.

<sup>37</sup> Percheron, 74-75.

<sup>38</sup> Percheron, 58.

tekrarından, bikkınlığından, karmaşıklığından kurtarmak gerekir.<sup>39</sup> Kimine göre Tanrılar bile bu kısır döngüden kurtulamamaktadırlar.<sup>40</sup>

Budizm’de samsara kelimesini vipaka kelimesi ifade etmektedir. Kimi kaynaklarda vipaka tesadüfi bir doğustur, eylemle alakalı bir şey değildir. Kimi kaynaklarda ise doğru olan eylemin karşılığıdır.<sup>41</sup>

Budizm’de tekrar varoluşu gerçekleştirmek için ölen biri ölümünün ardından dünyaya geri gelir. Buda bu dirilmeyi belli bir zaman dilimine yaymamıştır. Dolayısıyla ölen kişi hemen tekrar doğar ya da belli bir zamandan sonra tekrar doğar.<sup>42</sup>

Samsara bu alemde olmayan ruhun tekrar tekrar doğuş halidir.<sup>43</sup>

Kast: Latince castus’dan gelen bu kavram, Hindistan’daki geleneksel toplum hayatını oluşturan her bir sınıf anlamındadır.<sup>44</sup> Hint toplumunun çeşitli sınıflara ayrılmasına kast sistemi denmektedir. Bu sistem dört sınıftan oluşmaktadır. 1) Brahmanlar (rahipler ) 2) Kşatriya ( hükümdar ailesi ve savaşçılar ) 3) Vaisya ( tüccar ve çiftçi) 4) Sudra ( işçiler ) Kast sistemine dahil olmayanlara da “Parya” denilmektedir. Hint inancına göre insanlar, yaratıcı Tanrı Brahma’nın çeşitli uzuvlarından yaratılmıştır. Brahmanlar, kast sisteminde en önemli ve en üstte tutulan kişilerdir.<sup>45</sup> Kastlarda bir diğer kasta geçiş, diğer bir kastla evlilik münasebeti bu yollarla herhangi bir karışım kesinlikle kabul edilmez. Kişinin hangi kasta ait olduğu doğumundan itibaren bellidir ve bunu yaşam boyu değiştirme imkanı da yoktur. Kast sistemi asırlar

<sup>39</sup> Ekrem Sarıkçıoğlu, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Isparta 2002, 191.

<sup>40</sup> D.Gira, 20.

<sup>41</sup> Encyclopedie du Bouddhisme, 462.

<sup>42</sup> Encyclopedie, 463.

<sup>43</sup> Percheron, 45.

<sup>44</sup> Pluridictionnaire Larousse, Nancy 1982, 235.

<sup>45</sup> G.Tümer-A.Küçük, 99.

boyu Hint toplumunun temel yapısını oluşturmuş ve varlığını günümüze değin sürdürmüştür.<sup>46</sup>

Buda, kast sistemine karşı çıkmış ve kişinin Nirvana'ya ulaşmasında kast sistemini bir engel olarak görmüştür. Nitekim Buda, kendi toplumunda kast sistemini tamamen ortadan kaldırmıştır.

Mahayana: Büyük yol, ya da büyük araba anlamına gelen bu kavram bir Budist mezhebine verilen addır.<sup>47</sup> Bütün toplumun kurtuluşunu gaye edinen bu mezhebin ne zaman doğduğu bilinmemekle birlikte, mensupları tarihsel Bouddha'yı tanrılaştırmış; onun başlangıçtan beri var olan ilâhi bir varlık olduğunu kabul etmiştir.<sup>48</sup> Öte yandan bu mezhep, herkesin bir Bouddha olabileceği görüşünü de savunmuştur. Kore, Vietnam, Çin ve Japonya'da yaygın bir konumda olan Mahayana mezhebi bir çok ekole ayrılmıştır.<sup>49</sup> Mahayana mezhebi daha çok Budist kutsal kitapların öğretimine önem vermiştir. Mahayana mezhebinde kullanılan dil Sanskritçe'dir. II. asırdan V. asra kadar en güzel dönemini yaşayan Mahayana ekolü, Brahmanizm'e ait bazı inanışların Budizm'e girmesine de neden olmuştur.<sup>50</sup> Mahayana mezhebinde samsaradan sadece Buda'nın metoduyla kurtulunur.<sup>51</sup>

Hinayana: Küçük araba ya da küçük yol anlamına gelen bu kavram, Budizm'in diğer ikinci büyük mezhebinin ismidir.<sup>52</sup> Muhafazakar ve gelenekçi bir yapıya sahip olan bu Budist mezhebe göre, Buda acılardan kurtulma ve

<sup>46</sup> Gündüz, "Kast ", 215.

<sup>47</sup> E.Conze, Le bouddhisme dans son Essence, 139-140.

<sup>48</sup> Tümer- Küçük, 169.

<sup>49</sup> Gündüz, " Mahayana ", 242.

<sup>50</sup> Percheron, 106.

<sup>51</sup> Percheron, 105-106.

<sup>52</sup> Faure, 114.

aydınlanma yolunu öğreten bir rehberdir.<sup>53</sup> Hinayana mezhebi bir çok kola ayrılmış olmakla birlikte bunlardan en önemlileri Theravadin ve Servastivadin ekolleridir. Günümüzde Theravadin ekolü yaygın konumdadır. Hinayana mezhebi özellikle Seylan, Tayland ve Burma'da yaygındır.<sup>54</sup> Hinayana mezhebinin en önemli metinleri Pali dilindedir.<sup>55</sup> Hinayana mezhebi Buda'nın öğretilerinin ahlâki yönü üzerinde ısrar etmektedir.<sup>56</sup> Çünkü onlara göre, insanın mutsuzluğu dünyevî arzularından ileri gelmekte ve bundan kurtulmanın tek yolu da, bu isteği yok etmektir.<sup>57</sup> Hinayacılar, Bodhisatvalara ve diğer Budalara, varlıkları Gautama'nınki gibi ispat edilmediği için inanmazlar.<sup>58</sup>

## 2) Budizm'in Kutsal Kitapları

Budistlerin ittifakla kutsal kabul ettikleri kitaplarının ismi Tripitaka'dır. Bu kitap üç bölümden oluşmaktadır: Vinaya Pitaka, Sutta Pitaka ve Abhidhamma Pitaka. Manastır hayatı öncelikle kitaplara göre şekillenmiştir. Bu yüzden kitapların oluşumu ve içeriği hakkında bilgi vereceğiz.

### a) Tripitaka'nın Oluşumu

Kutsal kitapların toplanması ve yazılması Budizm'deki en tartışmalı ve en karışık konulardan bir tanesidir. Bu sebeple detaylara çok fazla inmeden farklı görüşlere yer vermeye çalışacağız. Budist kutsal kitapları

<sup>53</sup> Faure, 16.

<sup>54</sup> Gündüz, "Hinayana maddesi", 172.

<sup>55</sup> Faure, 24.

<sup>56</sup> E.Conze, Le bouddhisme dans son essence, 139-142.

<sup>57</sup> Aydın, 366.

<sup>58</sup> Percheron, 103.

toplanmış ve bunlara Tripitaka denilmiştir. Budistlerin kutsal kitaplarının oluşması belirli bir süreç içinde olmuştur. Kutsal kitabın oluşturulmasındaki en büyük sorun, Buda öldükten sonra ortada yazılı bir metnin bulunmamasıdır. Yazılı bir metin olmadığı gibi Buda'nın zamanından kalma herhangi yazılı bir dokümana da rastlanılmamıştır. Buda'nın ölümünden sonra bir takım rivayet hataları olmuş olsa da bu kitapların Buda'nın hayatını ve o dönemdeki tarihi olayları ele aldığı kabul edilmektedir. M.Ö 1. asırda yapılan birinci konsil ile kutsal kitapların toplanıp yazılması arasında geçen zaman tam olarak bilinmemektedir. Ama şu da bir gerçek ki, o dönemden kalan Budizm'e ait başka geçerli bir kutsal kitap da yoktur. Kutsal kitaplardaki sözlerin doğrudan Buda'nın ağzından çıkan sözler olduğu kesin değildir.<sup>59</sup>

Bu konuda yazılı olarak çağımıza ulaşan kaynak kral Aşoka'nın<sup>60</sup> Barhout taşlarına yazdırdığı söylenen ve keşişlerin uymaları gereken kuralları içeren tabletlerdir.<sup>61</sup> Buda'nın sözleri ve öğretileri keşişleri tarafından halka şifahî bir şekilde aktarılmıştır. Bunlar kulaktan kulağa yıllarca nakledilmiştir. Bu öğretiler çok daha sonraları yazıya geçirilmiştir.

Kutsal metinler Palice ve Sanskritçe yazılmıştır. Sanskritçe Hindistan'da kullanılan yaygın, eski bir dildir, Palice ise Sanskritçe'ye göre daha yeni bir dildir. Aslında, Buda'nın konuştuğu dilin "Mahagdi" adı altında Pali diline yakın bir dialekt olduğu da düşünülmektedir.<sup>62</sup>

<sup>59</sup> Mizuno Kogen, *Les Principes Fondamentaux du Bouddhisme*, Vannes 2000, 15.

<sup>60</sup> Aşoka M.Ö 307 yılında doğmuş ve M.Ö. 264 yılında Magadha kralı olmuştur. M.Ö 260 yılında ise kutsal kral ilan edilen bu kişi M.Ö 250 yılında Budizm'i kabul etmiştir. Budizm'in yayılmasında çok büyük rol oynayan Aşoka hakkında bilgi için bak *Encyclopedie du Bouddhisme*, 48-49.

<sup>61</sup> Percheron, 85.

<sup>62</sup> Bkz. André Migot, *Le bouddha*, Paris 1959, 87.

Hinayana mezhebinin kutsal kitapları Palice'dir. Mahayana mezhebininki ise Sanskritçe'dir. Bu kitaplar konsillerde gelenekler üzere uygun bir şekilde derlenmiştir. Bunun dışında bu kutsal kitapların yorumlanmış şekilleri de vardır. Tripitaka'nın yorumları arasında en çok bilinen Bouddhaghosa'dır. "Milinda'nın soruları" bu konuda ikinci sırayı almaktadır.<sup>63</sup>

Palice ve Sanskritçe dilleri dışında kutsal kitaplar Çince ve Tibetçe'ye daha sonraları ise Moğolca, Japonca, Kamboçça ve Sengalce'ye de çevrilmiştir. Pali dilindeki kutsal kitaplar Therasların (yani eskilerin) kutsal kitabıdır. Bu kitapların yazıya geçiriliş tarihi de ayrı bir tartışma konusudur. Buda'nın ölümünden sonra Rajagriha'da yapılan konsilde Buda'nın öğretisi belirlenmiş ve buna göre kutsal kitapların yazılmasına orada karar verilmiştir. Bu konsil kutsal kitaplar açısından son derece önemlidir. Çünkü bu konsilde (M.Ö 473) kutsal kitaplara "Tripitaka" denilmesine ve yazıya geçirilmesine yılında karar verilmiştir. Buda öldükten 7 gün sonra, Rajagriha'da 500 rahip buluşmuş ve bir konsil düzenlenmiştir. Yapılan ilk Budist konsil'in bu olduğu sanılmaktadır.<sup>64</sup> Nitekim bir çok alime göre ise Pali dilindeki kutsal kitapların yazıya geçirilmesine yapılan bu ilk konsilde karar verilmiştir.

Çoğuna göre aslında başlangıçta bir tane sepet vardı, o da Suttalar'dı. En son yazıldığı sanılan Abhidhamma Pitaka 3. konsilde, yani M.Ö 253'te

---

<sup>63</sup> Migot, 86.

<sup>64</sup> Percheron, 85.

Patalipoutra’da yapılan konsilde düzenlenmiştir. Ama bu kitap sepeti miladi I. asra yakın bir zamanda yazıya geçirilmiştir.<sup>65</sup>

Buda öldüğünde hatırası hala yaygındı ve onun yanında vakit geçiren keşişler hayattaydı. Bilgilerin taze ve Buda’ya yakın keşişlerin hala hayatta olmasından dolayı, keşişlere inananlar arasında herhangi bir görüş ayrılığı da yaşanmamaktaydı. Ama zamanın geçmesi, otorite boşluğu ve kutsal kitapların yazılmamış olması tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Çünkü Buda herhangi bir şekilde öğretisini sistemleştirmemiştir, sadece kendisine sık sorulan sorulara cevap vermekle yetinmiştir. Buda öldüğünde sorunlar ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kitapların yazıya geçirilmesinden önce ayrılıklar başlamış ve her ekolün kendine göre Buda’nın sözlerinden çıkarttıkları bir doktrin bütünü olmuştur. Böylelikle farklı kitap şekilleri ortaya çıkmıştır.<sup>66</sup> Ama biz genel anlamda Theravada Budizmi’nin kutsal kabul ettikleri kitapları esas kabul edeceğiz. Theravadaların kitaplarını ölçü kabul edeceğiz, çünkü genel bir görüşe göre Budizm’deki en yaygın ve en güvenilir kaynak bunların kutsal kitaplarıdır.

En geniş anlamda kutsal kitapların yazıya geçirilmesi M.S. I. asırda başlamış ve üç asır kadar devam etmiştir; yani bu işlem, Buda’nın ölümünden yaklaşık dört asır sonra gerçekleşmiştir.

Kutsal kitabın oluşumunda bir başka sorun da Sanskritçe kutsal kitaplarından elimize bir bütün halinde ulaşmamış olması ve bize ulaşanların da parça parça olmasıdır.

---

<sup>65</sup> Percheron, 85.

<sup>66</sup> Gira, 115-116.

Asırdan asıra sözlü olarak nakledilen kutsal kitap geleneği, M.S. I. asırda Sri Lanka'da yazıya geçirilmiştir, Theravadin mezhebindekiler tarafından ele alınan kitaplar Palice yazılmıştır. Daha sonra M.S. II. asırda Sanskritçe olan kutsal kitaplar oluşturulmuştur, imparator Konishka Kaşmir'deki konsilde bu kitapları yazıya geçirtmiştir.

Suttaların ilk şekilleri Sanskritçe'den diğer dillere ve farklı dialektlere çevrilmiştir. En sonunda Sanskritçe olan kutsal kitaplar otorite kabul edilmiştir.<sup>67</sup> Ama şunu belirtmek gerekir ki Tripitaka Theravada geleneğinin kabul ettiği kutsal kitap bütünüdür.

Tripitaka Pali dilinde derlenmiştir, daha sonra ise Tripitaka Seylan'a kadar götürülmüş ve eski Sengalce'ye çevrilmiştir. Ayrıca Mahayanistlerin Sanskritçe yazmış oldukları eserlerin kaybolduğu da söylenmektedir. Farklı ekollerin farklı kutsal kitapları bulunmaktadır. Sarvastivada, Mahayana ve Vajrayana geleneğindeki Tripitakalar ise dialekt tarzında derlenmiştir. ( Karma Sanskritçe'ye çevrildiğine dair görüşlerde bulunmaktadır.) Daha sonraları bu kitaplar Sanskritçe'den diğer dillere çevrilmiştir.<sup>68</sup>

Metinler ilk etapta ezberleniyordu ve rahiplerin yazma gibi herhangi bir dertleri yoktu. Nitekim kral Aşoka'nın oğlu Mahindra, Seylan'a bir manastır kurmaya geldiğinde orada bu metinleri ezbere okumuş ve oradaki keşişlerden ezberlemelerini istemiştir. Bu nedenle elimizde bulunan en eski ve en sağlam kaynağın Seylan'dan kalan Tripitaka olduğunu savunan görüşler bulunmaktadır. M.S.I. asırda Sri Lanka' lı keşişler metinleri Pali dilinde yazmışlardır. Bu metinler son şeklini alıncaya kadar birkaç evreden

<sup>67</sup> Ayrıntılı bilgi için bak Jacques Brosse, Le Bouddha, Paris 1997.

<sup>68</sup> Gard, 51-53.

geçmiş ve yılların geçmesiyle birlikte bu metinlerde bir takım değişiklikler de olmuştur.<sup>69</sup>

Budist kutsal metinlerinden, Sutta Pitakalar'ın orijinallliğini koruduğu söylenmektedir, fakat yine de bazı Budistler bu konuda hemfikir değildirler.<sup>70</sup> Nitekim Buda'nın en yakın öğrencisi olan Ananda'nın bizzat kendisinin Buda'dan aldığı eğitim sonucu Suttalar'ı yazdığı da söylenmektedir.<sup>71</sup> Sonradan bu kitapları derlemek için bazı konsiller düzenlenmiştir. Bu konsillerde şifahî olarak konuşulan ve kimi keşişler tarafından yazılmış dokümanlar toplanmıştır. Aynı bir görüşe göre Buda ölünce de Mahakashyapa'nın yönetiminde keşişler toplanmışlar ve Ananda öğretiyi orada ezbere okumuştur. Hangi kuralların kitaplara gireceğine orada karar vermişler ve o kuralları ezberlemişlerdir. Orada toplanan bu yazılara Pitaka denmiş ve Tripitaka bu şekilde oluşmuştur.<sup>72</sup>

Budist kutsal kitaplarının oluşması ya da toplanması, o dönemde farklı dilleri konuşan topluluklardan dolayı da, zor olmuştur. Buna ek olarak öğretinin çabuk ve geniş bir şekilde yayılması için Buda, keşişlerine popüler olan dialektlerde kutsal öğretisini yaymalarını da emretmiştir. Buda, tüm Hindistan'ı dolaşarak kurtuluş öğretisini yaymıştır. O, Ganj havzasından pek uzaklaşmamıştır, ama onun müritleri gidebildikleri her bölgede Dhamma'yı anlatmışlardır.

O dönemde Hindistan'da bulunan bir çok dialekt Budist keşişler tarafından kullanılmaktaydı. Bu dialektler arasında Pali dili Hindistan'ın orta

---

<sup>69</sup> Percheron, 86.

<sup>70</sup> Percheron, 85-86.

<sup>71</sup> Percheron, 85.

<sup>72</sup> Mizuno, 14.

bölgesinde kullanılıyordu. Dolayısıyla Budizm’de yer alan bazı kelimeler ve kavramlar Pali diliyle ve dialektlerle iç içe girmiştir.<sup>73</sup> Zamanla Budizm’e giren bu kavramlar dinin parçası haline gelmiştir. Şifahî olarak aktarılmış, daha sonra yazıya geçirilmiş ve kurulan manastırlarda ezbere okunmuş bu dokümanlar günümüze kadar ulaşmıştır.<sup>74</sup>

Budizm’de her grubun kendine göre bir gelenek kitabı vardır. Buna bir de Budizm’in elastik yapısını eklersek kanon daha da genişler. Çünkü yeniliklere açık olan bu din her ülkenin konumuna göre şekillenmiştir. Değişik kültürlerden de etkilenen Budizm dini en çok Hindistan’da değişime uğramıştır.<sup>75</sup> Sangha teşkilatı için önemli olan kitap ise “Vinaya Pitaka” dır. Bu kitapta Buda’nın söylediği manastır hayatındaki disiplin kuralları bulunmaktadır. Manastır hayatındaki kurallar binlercedir ve bütün bu kuralların hangi şartlarda ortaya çıktıkları Vinaya Pitaka’nın başlangıcında belirtilmektedir. Theravadinlerin Palice Vinaya Pitaka’sı olduğu gibi elimize ulaşmıştır.<sup>76</sup> Bunları ilerideki bölümde geniş bir şekilde ele alacağız.

Sangha teşkilatının en büyük görevlerinden birisi kutsal kitapların toplanması ve yazılması olmuştur. Keşişler önce Palice’de sonra Sanskritçe’de ve daha sonra da farklı dillerde olan kutsal kitapları derlemişlerdir. Bu derleme yıllar, hatta asırlar sürmüştür. M.S. II. asırda Sanskritçe olarak derlenen kitaplar daha sonra IV. ve V. asırda Çince’ye çevrilmiştir ki, Çince tercümeleler en eski ve en çok olan tercümelerdir.<sup>77</sup>

---

<sup>73</sup> Gard, 53-55.

<sup>74</sup> Gard, 51.

<sup>75</sup> ayrıntılı bilgi için bak Migot.

<sup>76</sup> Brosse, 137.

<sup>77</sup> Brosse, 135.

Tibet'e Budizm'in girişi VII. asırda olmuştur. Bu nedenle Kutsal kitaplar Sanskritçe'den VII. ve VIII. asırda Tibetçe'ye çevrilmiştir. Tibetçe tercümeler daha nettir ve orijinal olan Sanskritçe'ye en yakın olanlardır. Ama Hintli gramerciler klasik bir model oturttukları için Tibetçe'ye tercümeler kolaylaşmıştır. Bu tercümeler sayesinde de Budizm kutsal kitabı elimize kadar ulaşmıştır.<sup>78</sup>

#### **b) Tripitaka' nın Bölümleri :**

Budizm'in kanonik kitaplar bütünü olan Tripitaka daha önce de belirttiğimiz gibi 3 büyük bölüme ayrılmıştır. Bunlar Vinaya Pitaka, Sutta Pitaka ve Abbidhamma Pitaka'dır .

Biz diğerk kitaplar hakkında kısaca bilgi verdikten sonra, konumuz itibariyle en önemli kitap koleksiyonu olan Vinaya Pitaka hakkında detaylıca bilgi vereceğiz. Çünkü Sangha topluluğuv Vinaya Pitaka'daki yazılı kurallar tarafından yönetilmektedir.<sup>79</sup> İlk Budistlerin hayatı hakkında da bilgi veren bu kitap oldukça teferruatlıdır. Vinaya kitabına göre gerçek Budistler rahiplerdir; çünkü Budist kurallarının tümüyle uygulanmasına en çok önem veren onlardır.<sup>80</sup>

#### **ba. Sutta Pitaka**

Suttalar beş bölüme ayrılmıştır: Dighanikâya, Majjhimanikâya, Samyuttanikâya, Anguttaranikâya, Khuddakanikâya. Bu bölümlerin içeriğini sırayla ele alacağız. Suttalar Sanskritçe de dört bölümden, Palice'de ise beş

<sup>78</sup> Migot, 87.

<sup>79</sup> ayrıntılı bilgi için Andre Bareau, Recherches sur la Biographie du Bouddha dans les Sutta Pitaka et les Vinaya Pitaka Anciens, Paris 1963.

<sup>80</sup> D.Gira, 96-97; Conze, 62; Faure, 55.

bölümünden oluşmaktadır. Suttalar uzunluklarına göre düzenlemiştir. Kimine göre Sanskritçe Suttalar kaybolmuş, sadece Palice olanlar kalmıştır.<sup>81</sup>

Birinci bölüm: Dighanikâya, uzun dilimlerin özeti manasına gelen bu risale budist doktrinin anlatımıyla başlamaktadır. Farklı meslek sahibi kişilerin aydınlanması konusu işlenen bu risalede statünün önemsizliğinden bahsedilmektedir. Dighanikâya’da ikna edici bir üslupla ahlâk öğretimi ele alınır. Yanlış olan felsefi düşünceleri ele alan bu kitap ayrıca gelmiş geçmiş eski Budaları da anlatmaktadır. Gerçek bir Buda’da bulunması gereken özellikler ele alınır.<sup>82</sup>

İkinci bölüm: Majjhimanikâya Kitabıdır ki Buda’nın konuşmalarını içermektedir. Meditasyon tekniklerinden ve keşiflerden bahseden bu kitabın asıl konuları “ilk neden”, korku, endişe, istekler ve ayrılık’tır. Bu kitapta üzerinde durulan ayrı bir konu da Budizm’in kitaptan öğrenilecek bir ilim olmadığı, sadece pratik hayatla elde edilen bir ilim olduğudur. Bu risalede, en son olarak ele alınan konu ise duyguların doğru kullanımıdır.

Üçüncü bölüm: Samyuttanikâya Kitabı Buda’nın farklı konulardaki vaazlarını içermektedir. Bu kitapta Buda’nın Benares’deki yaptığı meşhur konuşma da bulunmaktadır. Buda, bu kitapta aydınlanmasının nasıl gerçekleştiğini ve orta yola nasıl ulaştığını anlatmaktadır. Ayrıca Buda’nın aydınlanmasından sonra yaptığı bir vaazı da bu risalede yer almaktadır.

Dördüncü bölüm: Anguttaranikâya. Bu bir ek kitap şeklindedir ve diğer kitaplara göre de çok eskidir. Budizm’in sistematik hale gelmesini anlatmaktadır. Buda’nın tavsiyelerinin de yer aldığı bu kitapta, kişinin daima

---

<sup>81</sup> Brosse, 135-136.

<sup>82</sup> Fernand Comte, Les livres sacres, Paris 1990, 16-19.

şüphe içinde olması gerektiği anlatılmaktadır. Budist olan kişinin dışarıdan yönetilemeyeceği, Nirvana'nın iç âlemde gerçekleşeceği üzerinde durulur.<sup>83</sup>

Beşinci bölüm: Khuddakanikâya. En hacimli kitap koleksiyonu olmasına rağmen, Budistler içindekilere pek fazla değer vermemektedirler. Bu kitabın 15 tane alt bölümü vardır. Dhammapada en meşhur ve en şiirsel olanıdır. Buda'nın ahlakî öğretilerinin en önemli olanlarını ele alan bu kitabın Udana bölümünde şiirler, Hivuttaka bölümünde Buda'ya ait sözler, Suttanipata'da da Nirvana, yaşlılık ve ölüm yer almaktadır. Khuddakanikâya kitabının alt bölümlerden birisi de Vimanavatthu kitabıdır. Vimânavatthu kitabında ahlâki hikayeler ve erdemin vurgulandığı sözler yer almaktadır. Petavatthu kitabı ise kibrin her zaman cezalandırıldığı hikayeleri kapsamaktadır. Theragâthâ ve Therigâthâ kitabı Buda'nın müritlerinin ve erdemli meşhur bayan keşişlerin şiirlerini toparlamaktadır. Jatâka kitabı ise en hacimli kitabı oluşturmaktadır. Bu kitapta Buda'nın kendisinin anlattığı, geçmiş hayatlara dair hikayeler yer almaktadır. Siddharta'nın birkaç yaşam geçirdiği anlatılmaktadır. Ayrıca fil hikayesi de bu kitapta anlatılmaktadır.

Niddesa kitabı Sutraların bir endeksi şeklindedir ve Buda'nın ilk talebelerinden olan Sariputta'nın yorumuna da yer vermektedir. Patisambhida kitabı Dharma'nın teorik anlatımıdır. Apadâna'lar kitabı ise ilk müritlerin paylaşım hikayelerini anlatmaktadır. Buddhavamsa ise Buda'nın kendi hayatını anlattığı kitaptır. Buda bu kitapta kendinden önce gelmiş olan Buda'ları anlatmaktadır. En son olarak Cariyâ Pitaka ise gidişat sepetidir. Jatâka'daki geçen hikayeleri ele almaktadır. Buda'nın elde etmiş olduğu 10

---

<sup>83</sup> Comte, 15-21.

büyük fazileti ( bonkörlük, iyilik, terk, usluluk, eminlik, sabır, kararlılık, yardımlaşma, ruhsal eşitlik, doğruluk) anlatmaktadır.<sup>84</sup>

### **bb. Abhidhamma Pitaka**

Tripitaka'nın üç sepetinden biri olan Abhidhamma kitabı M.Ö.V.y.y'da Budist gruplar arasındaki çıkan anlaşmazlıklar sonucu ortaya çıkmıştır. Her grubun kendine göre bir doktrin anlayışı vardır. Farklı okullar arasında herhangi bir derleme yapılmaksızın Tripitaka'nın üçüncü sepeti olan Abhidhamma toparlanmıştır.<sup>85</sup> Abhidhamma diğer iki kitapta (Vinaya ve Sutta) sorulmuş olan sorulara cevap arama niteliğindedir. Ayrıntılara cevap veren bu kitapta yedi bölüm bulunmaktadır. Fizik ilmini anlatan bu kitap, bütün ilimlerin durumlarını da kısaca ele almaktadır. Bu kitap bir bakıma da yorum niteliğindedir.<sup>86</sup>

### **bc. Vinaya Pitaka**

Disiplin sepeti de denen bu kitapta manastır kuralları yer almaktadır. Bu kitap, ahlakî bir kurallar bütünüdür ve manastır disiplinini anlatmaktadır. Özellikle rahip ve rahibelerin uymaları gereken kuralları ihtiva etmektedir.

Vinaya Pitaka'da uzun hikayeler vardır ve kötü rahipler eleştirilmektedir. Mesela kitapta kötü rahipler denilen rahiplerle şunlar

---

<sup>84</sup> Comte, 15-21.

<sup>85</sup> Conze, 189.

<sup>86</sup> Fernard Comte, 15-21.

kastedilmektedir. Kurnaz, istifadeci, disiplinsiz ve kötü ahlâkı taşıyanlar. Vinaya Pitaka kendi içinde ayrıca bölümlere ayrılmaktadır.<sup>87</sup>

I. Bölüm, Bhikkuribhanga'dır. Bayan keşişlerle alakalı olan bu kitapta Buda'nın kızdığı 227 hata yer almaktadır. Zina, hırsızlık, adam öldürmek, melekkeştiğini iddia etmek bu hatalardandır. Bunları yapanlar topluluktan atılır. Mastürbasyon, bir kadınla ilişkiye girme, övücü sözler, zinaya yaklaşma, birini küçük düşürme, yanlış yere ev yapma, iftira ve ayrımcılık gibi durumlarda rahibin geçici bir süre için topluluktan atılmasının gerektiği ifade edilir. Ayrıca bu bölümde bir kadınla karşılaşmak, toplumsal skandal ve haksız edinilen kazanç gibi şartlara göre değişen cezalar da vardır.<sup>88</sup>

Bkikkuvibhanga kitabı "90 cezanın" ne olduğu anlatarak devam eder. Yalan, iftira, hakaret, kadınlarla beraber olma, hırsızlık ya da sapıklık gibi kötü davranışların cezaları bu kitapta belirtilmektedir.

Budizm'e göre bir insan, hata yaptığında topluluk önünde bu hatasını itiraf etmesi gerekmektedir. Bu kitapta bu itirafın nasıl yapıldığı anlatılır ve öğretilir. Kuralların bulunduğu kitap olan Patimokkha, manastır kurallarının en eskisi olarak kabul edilir. Bu kitapta güzel yaşamın kuralları ve kavgaları azaltmanın reçetesi verilir.

Vinaya'nın II. bölümünün ismi Bhikkhunivibhanga'dır, bu kitapta bayan keşişleri ele alır ve Bhikkuvihanga'nın içeriği gibidir. Bu kitap hataların neler olduğunu içermektedir. Hata kabul edilen eylemler çoktur ve kadınlara uygulanan ceza erkeklerinkinden daha ağırdır. Buda kadın rahipleri

---

<sup>87</sup> Comte, 16.

<sup>88</sup> Comte, 16.

teşkilata alma konusunda uzun süre tereddüt etmiştir. Her iki bölümde de, anlatılan hatalar mutlaka ilginç, sürükleyici ve yaşanmış bir olaydan alınmıştır. Bununla verilen ve uygulanacak olan kuralların daha anlaşılır bir şekilde keşişlere ulaştırılması hedeflenmiştir.<sup>89</sup>

Kitabın sonunda ibadetler, örfler, gelenekler, topluluktan ayrılık ve kopmalara dair hikayeler ve bu kopmaları engelleme yöntemleri, özel durumlarda uygulanacak hukukî önlemler; suçlu olan keşişlerin barındırılması, kavgaları dindirme, farklı statüdeki keşişlerin ödevleri, keşişlerin törenlerden çıkarılmaları, bayan keşişlerin eğitimleri ve seçimleri gibi konular yer almaktadır.<sup>90</sup>

---

<sup>89</sup> Conze, 140-143.

<sup>90</sup> Comte, 16.

## **I. BÖLÜM**

### **BUDİZM'DE MANASTIR HAYATININ ORTAYA ÇIKIŞI VE YAYILIŞI**

#### **A. BUDİZM'DE MANASTIR HAYATININ ORTAYA ÇIKIŞI**

Budizm'de manastır hayatının ortaya çıkışını anlayabilmek için ilk önce, bu dinin kurucusu olan Buda'nın dini telkinlere başlamadan önceki hayat sürecini bilmek gerekir. Çünkü Buda, sistemini, yaydığı ve yetiştirdiği ortama, geçirdiği hayat tecrübelerine göre kurmuştur. Budizm'in kurucusu Buda, 29 yaşında evini terk etmiş ve ormanda uzlete çekilmiştir. Aslında Buda'nın züht hayatı bir bakıma bu andan itibaren başlamıştır. Buda altı yıl boyunca o dönemki keşişlerde kurtuluşu aramış, ama bulamamıştır. En son çare olarak bir ağacın altında oturmuş günlerce düşünmüş ve nihayet aradığı aydınlığı orada bulmuştur. Buda, keşfetmiş olduğu gerçeği diğer insanlara da yaymaya karar vererek vaazına başlamıştır.

Buda, ilk etapta öğretisini sözlü olarak yaymaya başlamıştır. Zamanla onun etrafında bir çok taraftar toplanmış, bunlardan bir kısmı onunla yola devam etmiş, bir kısmı da görüşlerini beğenmeyip ondan ayrılmıştır. Böylece Budist Manastır Hayatı her şeyi terk ederek Buda'nın etrafına toplanmış olan rahiplerle başlamıştır. Buda Dhamma'yı çevresindekilere açıklamakla çevresinde bir cemaat oluşturmuştur.

Buda'nın vaazları sayesinde oluşan taraftarlar ve rahipler topluluğu, onun inanç ve düşüncelerini yaymaya devam ederek Budizm'i dünyanın

önemli dinlerinden biri haline getirmişlerdir. Budizm'in yayılmasında en etkili rolü Buda'nın oluşturduğu bu keşişler teşkilatı yani Sangha teşkilatı üstlenmiştir.

Keşişlik müessesesi Budizm'de önemli bir yere sahiptir. Çünkü gerçek kurtuluş yani aydınlanma keşiş olmaktan geçmektedir. Manastır hayatına girmeyen yarı Budisttir, tam Budist olmuş sayılmaz. Buda, hem Budizmin yayılması için, hem de Dhamma'nın doğru bir şekilde anlatılması için keşişlerinin her birini ayrı yönlerle göndererek insanlara tebliğde bulunmalarını istemiş ve böylece Budizm hızla yayılmıştır.

Fark gözetmeksizin tüm insanlara hitap etmesinden ve yayılmayı amaçlamasından dolayı Budizm misyoner bir dindir. Bu yüzden keşişler dinlerini yaymak için büyük gayret göstermişlerdir. Budist keşişler, öğretiyi anlatabilmek için Buda'nın sözlerini bir çok dile çevirmişlerdir. İbadet yapmak için Budizm'de belirli bir dil gerekmemesi, herkesin kendi dilinde ibadet edebilmesi de Budizm'in hızlı yayılmasında rol oynamıştır.

Budizm 2 yol üzerinden yayılmıştır, bir Güney-Batı'dan, bir de Orta Asya'dan Çin'e doğru yayılmıştır. M.S. I. y.y'da Keşmir'den yola çıkarak Pakistan'a ve Afganistan'a kadar yayılmıştır. M.S.III.y.y'dan itibaren Budizm kültürü Endonezya'da yayılmaya başlamıştır. Budizm Çin'e IV. asırda girmiş, oradan da Kore'ye geçmiştir. Budizm'in yayılırken en sıkıntı çektiği ülkenin Çin olduğu sanılmaktadır. Çünkü Çin'de Konfüçyanizm mevcuttu ve Çin kültürü Hindistan'dan tamamen farklıydı. V.y.y'da Birmanya ve Tayland'a, VI. y.y'da Japonya'ya giren Budizm, VII. y.y'da ise

Tibet'e girmiş ve yayılmıştır.<sup>91</sup> Böylelikle zamanla ve keşifler sayesinde Budizm'in öğretisi büyük bir coğrafyada hakim duruma gelmiştir.

Budizm'in yayılmasıyla birlikte, manastır hayatı da ona paralel olarak yayılmıştır. Manastır hayatı her ne kadar Buda ile başlamış olsa da, tamamen Buda'nın eseri değildir. Buda'dan önce de züht ve manastır hayatı ile ilgili fikir, inanç ve uygulamalar vardı. Ancak sınırları tamamen çizilmiş, kuralları sistematik hale getirilmiş bir durumda değildi. Buda'nın yaptığı, bu anlayışlardan etkilenecek manastır düşüncesini kurumsal bir yapıya kavuşturmadır. Buda'nın aydınlanmasıyla ortaya çıkan mistik yaşam sadece Buda zamanında değil Buda'dan sonra da gelişmeye devam etmiştir. Yapılan konsillerde, manastır hayatı ile çeşitli kararlar alınmış ve uygulanmıştır.

### **1) Buda'dan Önceki Dönemde Dini Yapı**

Budizm dönemini ele almadan önce, Buda'dan önceki dönemi ve Budizm'in oluşum sürecini irdelenmek gerekmektedir. Budizm'de mevcut olan bazı inanış ve uygulamalar diğer dinlerden geçmiştir. Mesela yoga ve meditasyon bu uygulamalardandır. Zaten Buda, yeni bir din getirmek için ortaya çıkmamış, bir bakıma eski dini (Brahmanizm'i) reforme (ıslah) etmek için gelmiştir.<sup>92</sup>

Budizm, Hindistan'daki dini yapıya büyük bir farklılık katmadığından, aşırı bir tepkiyle karşılaşmadan o dönemdeki Hint toplumu tarafından kabul görmüştür. Buda'dan önceki dönemlerde o havzada da

<sup>91</sup> Lilian Silburn, Le bouddhisme, Paris 1977, 373-374.

<sup>92</sup> Ananda Coomaraswamy, Hinduizm ve Budizm ( çev İsmail Taşpınar ), İstanbul 2000, 73.

farklı dinler mevcuttu. Özellikle Hindistan'ın çok köklü ve çok eski bir dîni geçmişi vardı.<sup>93</sup> Nitekim tamamen bir vazgeçme şekli olan manastır hayatı ilk defa ortaya çıkmamıştır. Böyle bir yaşam şekli, Hindistan'da Buda'dan önce de mevcuttu. Brahmanlar Vedaların öğrenimi için gençlik yıllarında 10 sene kadar dini bir riyazet eğitiminden geçerler ve normal hayata öyle başlarlardı. Hatta hayatlarının sonlarını meditasyon ve yalnızlıkla geçiren Brahmanlar da vardı. Bu eğitimi aldıktan sonra ölünceye kadar züht hayatını tercih eden Hindular da vardı. Brahman keşişler dünyadan tamamen vazgeçerler ve dilencilikle geçinirlerdi başlarında onlara yol gösteren, onları eğiten hocaları vardı. Fakat Brahman keşişi kendi kastına göre bir züht hayatı yaşamaktaydı. Budizm'de ise kast olmadığı için züht hayatında ve yükselmede herkes eşit konumdaydı.<sup>94</sup>

Budizm, Brahmanizm'den çok fazla etkilenmiş bir dindir. Brahmanizm'de samsara, karma, tenasüh gibi inanışlar vardı. Daha öncede belirttiğimiz gibi samsara, ruhun sürekli göç halinde olmasıdır ve her canlı öldükten sonra yeni bir hayat daha yaşamaktadır.

Bütün bu inanışlardan dolayı o dönemdeki insanlar kurtuluşu Brahmanlarda aramışlardı. Brahmanların farklı görevleri vardı; bunların arasında en önemli görevleri kurban kesmektir. Kurtuluşa ulaşmanın en önemli yollarından biri olarak kabul edilen kurban kesme Brahmanların sürekli yaptıkları bir görevdi. Brahmanlar kurbanları tanrılarına adarlar ve kurban keserlerken belli başlı dualar okurlardı.<sup>95</sup>

<sup>93</sup> Coomaraswamy, 73.

<sup>94</sup> David-Neel Alexandra, Le Bouddhisme du Bouddha, Paris 1977, 225-227.

<sup>95</sup> D.Gira, 21.

Brahmanların kutsal saydıkları kitaplarından olan Vedalar, günümüzde Hinduizm’de hâlâ önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Rigveda kitabı, kuzeybatı Hindistan kültürüne ilişkin en önemli kaynaklardan birisidir.<sup>96</sup> Buda’dan önceki dönemde Vedalar ilk kez yazıya geçirilmiştir. Vedalara inananlar kurban keserlerdi, kurbanları en güzel kesenler ise Brahmanlardı. Bu yüzden Hindistan havzasında din adamları el üstünde tutulurdu. Brahmanlar Veda kitaplarını kullanırlardı ve Tanrı ile insanlar arasında bir köprü vazifesi gördüklerini iddia ederlerdi.

Brahmanizm’de kurban kesmenin amaçlarından birisi de ölümden sonraki hayatlarında daha iyi bir hayat sürebilmektir. Kurbanları adarlarken Brahmanlar bazı sihirli duaları ve formülleri kullanırlardı; bu duaları yalnızca Brahmanlar biliyorlar ve okuyorlardı.

Buda, kendi doktrinini yayarken Brahmanizm’deki kurban kültürüne karşı çıkmış ve kurban kesmeyi tamamen ortadan kaldırmıştır.

Buda’dan önceki dinî yapının temel özelliklerinden birisi de kast sistemidir. Bu sisteme göre belirli bir sosyal statüye bağlı olan insanlar belirli bir sınıfa dahil edilmekteydi. Bunun dışında, Hinduizm inancında var olan samsara, karma, tenasüh, yoga gibi inançlar o dönemde yaşayan toplum tarafından benimsenmişti. Yıllardır Brahman yogiler meditasyon yapıyorlardı. Bu nedenle Budizm tüm bu ortamlardan bağımsız olarak ortaya çıkmamıştır. Hinduizm’de var olan bazı inanışlar Budizm tarafından da kabul görmüş ve devam ettirilmiştir. Hint dinlerindeki ortak inanışlardan karma ve tenasüh Budizm’de de vardır. Çilecilik hayatı ya da

---

<sup>96</sup> Hermann Kulke und Dietmar Rothermund, Hindistan Tarihi ( çev Müfit Günay), Ankara 2001, 58.

daha geniş bir kapsamda manastır hayatı Vedik Tanrılarda ve Brahmanizm’de zaten eskiden de mevcuttu. O dönemde yogiler adındaki keşişler meditasyon ve yoga yapıyorlardı. Kurtuluş arayışında olan Buda’nın, evden kaçınca ilk etapta çileci keşişlere gitmesi belki de bu yüzdendir.<sup>97</sup>

Her ne kadar karma inancı Budizm’de bulunsa da Hinduizm’deki karma inancından farklılıklar arz etmektedir. Hinduizm’de kast sistemine dayalı bir karma bulunmasına karşılık, Budizm’de ise iradî davranışa dayalı, anlaşılması zor bedenî bir güç olan bir karma inancı vardır.<sup>98</sup>

Budizm o döneme çok aşırı bir yenilik getirmemiştir. Budizm Brahmancılığın yayılması, ya da Brahmancılığın gözden geçirilmesi değildir, ancak Brahmancılıkla etkileşim sonucu paralellik arz eden bir harekettir.

Budizm’in getirdiği yeniliklerden birisi de ruhun ölümsüzlüğü fikridir. Daha önce ruhun tekamülü söz konusu iken, Budizm ile ruhun ölümsüzlüğü inancı ortaya çıkmıştır. Ruhun ölümsüzlüğü inancına göre ise ruh bir bedenden çıkmak yerine o ruh ölümsüzlük kazanmaktadır. Ruhun kurtuluşa ermesi ölümsüzlüğünü kazanması demektir. Budizm’de eğer ruh Nirvana’ya ulaşmışsa sorun yoktur ve ölümsüzlüğünü de bu şekilde kazanmıştır. Budizm’de önemli olan ruhun kurtuluşudur. Budizm’den farklı olan, tekamül inancına göre ise, ruh bir bedenden çıkıp diğerine geçiş

---

<sup>97</sup> Percheron, 7.

<sup>98</sup> Tümer – Küçük , 192-193.

yapar, geçmiş hayatında yaşadıkları neyse şimdiki hayatta da onun karşılığını alır.<sup>99</sup>

O döneme ait önemli diğer bir nokta da Brahmanizm’de iki önemli unsurun bulunmasıydı; atman ve brahman. Atman, insanın içinde var olan bir düâlıtedir, insanın içinde var olan bir hayat ve bilim prensibidir. Brahman ise ilk etapta ilk güçtür ve bu güç kurbanlar sayesinde ortaya çıkmaktadır. Brahman kutsal sözlüklerle, kurbanla adeta özdeşleşmiştir. Brahman Hıristiyanlık’ta söz konusu olan Kutsal Ruh’un vazifesini görmektedir.<sup>100</sup>

Budizm, Brahmanizm’den etkilenirken Brahmanların zayıflığından da yararlanmışır. Nitekim Budizm’in ortaya çıktığı bölgelerde Brahmanların otoritesi azdır. Bu sayede Buda o bölgeyi kolayca etkisi altına alabilmiştir.

O bölgelerde yapılan bazı çalışmalarda Behar ve Nepal bölgesinin ne Hindistan’dan, ne de Avrupa’dan etkilendiğı gözlenmektedir. O bölgedeki krallar kendi güçlerinin ellerinden gitmemesi için, Brahmanları desteklemeyerek Budizm hareketinin güçlenmesini sağlamışlardır.<sup>101</sup>

Bunun dışında askerler de, güçlerinin ellerinden gitmesinden rahatsız oldukları için Brahmanlardan desteklerini çekmişlerdir.

Budizm kast sistemine karşı olduğu için Brahmancılığı bir şekilde laikleştirmiş oluyordu. Çünkü kast sistemlerinde askerler ve krallar din

---

<sup>99</sup> Percheron, 6-7.

<sup>100</sup> Percheron, 8.

<sup>101</sup> Percheron, 6.

adamlarından daha alt seviyedelerdi. En üst kasta Brahmanlar vardı, bu da kralların hoşuna gitmemekteydi.

Kısaca özetlemek gerekirse Buda'nın o bölgeyi rahat bir şekilde etkisi altına almasının nedeni, hem Brahmanların otoritelerinin Budizm'in çıktığı bölgelerde az olması, hem de askerle kralların Brahmanlar'dan uzaklaşıp Budizm'i desteklemeleridir.

Budizm Brahmanizm'le iç içe olunca karma, samsara, yoga ve meditasyon gibi inanışların ve uygulamaların yoğun olduğu bir ortamda ortaya çıkmıştır. Onlardan farklı olarak Buda kurbanlara, atmanlara, kast sistemine de karşı çıkmıştır.

## **2) Buda'nın Hayatı**

Sanskrit dilinde Bouddha'nın asıl adı Siddharta Gautama'dır. M.Ö. 563 yılında Kapilavastu'da ( Hindistan'ın Kuzey Doğusuyla - Nepal arasında bir bölgenin ismi) doğmuştur. Buda sözcüğü, uyanan ya da aydınlanan anlamına gelmektedir. Buda özel bir ad değil, sadece bir sıfattır. Bundan dolayı Siddharta Gautama ilk Buda değildir; inanışa göre geçmişte ve gelecekte sayısız Buda vardır. Ama Budizm tarihinin tanıdığı tek ve gerçek Buda ise Siddharta Gautama'dır.<sup>102</sup>

Budistler arasında Buda'nın yaşadığı tarih konusunda görüş birliği yoktur. Ancak, kaynakların çoğu Buda'nın M.Ö. 563-480 yılları arasında yaşadığını bildirmektedir.

---

<sup>102</sup> Conze, 39 ; Gira, 30.

Gautama'nın babası, kimi kaynaklara göre Sakya yöresinin kralı, kimi kaynaklara göre ise Kapilavastu şehrinin yöneticisiydi. Her ne olursa olsun, Buda bir ksatriya (aristokrat) kastına mensuptu. Buda'nın doğumu bir efsane şeklinde anlatılır. Buna göre; Buda'nın annesi Maya oğluna hamileyken bir rüya görmüştür. Rüyasında oğlunun ileride çok meşhur bir şahsiyet olacağı ona bildirilmiştir. Hatta bir keresinde Maya, Bouddha'nın kendi karnına beyaz bir fil şeklinde girdiğini de görmüştür. Rüya göre Maya gökyüzünde bulutların arasındadır; kendisini muhteşem bir saraya götürürler, fil orada göğsüne girer, ama Maya hiçbir acı çekmemiştir. Yine bu rivayete göre, Maya doğumunu bir incir ağacı altında yapmıştır. Tanrılar, Buddha'yı bulmuşlar ve onu beyaz çamaşırların içine sarmışlardır. Başka bir rivayete göre o, beyaz incinin üzerine konulmuş olarak doğmuştur. Bir melek gelip Buda'nın ruhunu bu kadına üflemiştir.<sup>103</sup> Diğer bir rivayete göre o, Lumbini Park'ında doğmuştur. Doğum esnasında gökyüzünden çiçekler yağmış ve kulaklara güzel müzikler gelmiştir. İnanişâ göre Gautama doğduğunda üzerinde hiçbir çizik yoktu. Bilgi dolu olarak dünyaya geldiği sanılan Gautama, eskiye ait yaşantıları da bildiği söylenmekteydi.<sup>104</sup>

Başka bir rivayete göre Maya güzel bir züht hayatı yaşıyordu. Bundan dolayı, kraliçe Maya cennete Tanrı tarafından çağrılmıştır. Cennette kaldığı yedi gün içinde Tanrılar onu çok kutsal buldukları için, Gautama kendiliğinden babasız olarak Maya'dan doğmuştur. Hatta aynı rivayete göre, hiçbir tanrı onun babası olmayı kabul etmemiştir.<sup>105</sup>

<sup>103</sup> Percheron, 19-20.

<sup>104</sup> Bkz Gard; Gira; Conze; Andre Bareau, La voix du Bouddha, Paris 2000, 19.

<sup>105</sup> Percheron, 20.

İsa doğduğunda Gautama gibi konuştuğu söylenmektedir. Gautama'nın kendi kendine dünyanın en iyisi olacağını söylediği ve şeytanı yeneceğine dair söz verdiği rivayet edilmektedir.<sup>106</sup>

Siddharta doğduğunda babası falcılara danışmış ve oğlunun çok meşhur biri olacağını, hatta Bouddha olacağını öğrenmiştir. Babası bunlara inanmayıp Himalayalı bir sihirbaza danışmıştır. Sihirbaz, Gautama'da bulunan, Buda olacağına dair 32 işareti babasına saymıştır. Bunu öğrenen kral, oğlunun saraydan çıkmasına engel olmuştur. Bu nedenle, sarayda oğlunu hep zevk içinde yaşatmıştır. Bütün dünya güzelliklerini yaşamasına rağmen babası Siddharta'yı mutlu edememiş ve saraydan dışarı çıkmasına engel olamamıştır.<sup>107</sup>

Gautama'nın annesi, 7 günlükken ölmüştür. Annesi ölünce Gautama'yı, teyzesi ve babasının ikinci eşi büyötmüştür. Sorunsuz ve mutlu bir çocukluk ve gençlik yıllarının ardından, 16 yaşında kuzeni Prenses Yasodhara ile evlenmiştir. Siddharta'nın atıcılıkta, ata binicilikte, fen ilimlerinde, yabancı dillerde kendi yaşitlarını hep geçtiği söylenmektedir. Öğreticileri Gautama'nın zekasına ve öğrenme yeteneğine hayran kalmışlardır .

29 yaşındayken Gautama ailesini ve evini terk etmiş ve züht hayatını tercih etmiştir. Gerçek hayatın saray hayatından çok farklı olduğunu düşünen Buda, altı yıl boyunca ağır bir züht hayatı yaşamıştır. Fakat o, aşırı züht hayatından tatmin olmamış ve “gerçeğı” aramaya koyulmuştur. Gautama'nın, önce bir ihtiyarla, ardından bir hastayla ve en sonunda bir ölüyle karşılaşması hayatında iz bırakan olaylardandır.

---

<sup>106</sup> Percheron, 20.

<sup>107</sup> Percheron, 21-32.

Yolda bir Bikkhuyla karşılaşmış olan Gautama, aradığını bulamayınca Brahman keşişlerden atman inanışını öğrenmiştir. Ama Gautama aradığını o keşişlerde de bulamayınca keşişlerin her şeyi zorlaştırdığını düşünerek onları da terk etmiştir. Buda karşılaştığı keşişlerden kıpırdamadan oturmayı, nefis terbiyesini ve orucu öğrenmiştir.

Buda asıl gerçeğe “Bo” ağacının altında erişmiş ve talim hayatı daha çok bu olayın ardından başlamıştır.

Kimi Hristiyan kaynaklara göre, Barlaam ve Josaphat’ın tarihi hikayeleri Buda’nın hayat hikayesiyle benzerlik taşımaktadır. Bu hikayeye göre Prens Josaphat da Hintli bir kralın oğluydu, sarayda herkesten uzak yaşıyordu. Bir gün saraydan çıkar ve önce bir hastayla (cüzam), sonra bir köleyle, sonra da bir yaşlıyla karşılaşır. Hayatın gerçeğini saraydan çıktıktan sonra bulduğunu düşünen Josaphat keşiş bir rahip olan Barlaam’a kendini adıyor ve Hristiyan olup şehit oluyor.<sup>108</sup> Bu hikaye Buda’nınkiyle çok benzerlik taşımaktadır.

### **3)Buda’nın Manastır Hayatının Ortaya Çıkışına Etkisi**

ve

#### **Manastır Hayatının Başlangıcı**

Buda’nın yaşamına ilişkin hatıralar kesin olmamakla birlikte, onun hakkındaki kimi rivayetler hikaye tarzında, kimisi de efsane tarzında kitaplarda anlatılmaktadır. Buda’nın yaşamına dair öyküler Vinaya ve Sutta Pitakalar’da dağınık şekilde bulunmaktadır. Buda’nın konuşmalarını ve bu konuşmaların Pali dilindeki yorumlarını içeren Tripitaka’ların Buda’yla

<sup>108</sup> Faure, 11-12.

ilgili günümüze ulaşmış en eski kaynak olduğunu ileri sürenler vardır. Ama günümüzde Buda'nın hayatına en yakın sayılabilecek kaynak olarak Aşvaghosa'nın Buddhacarita'sı gösterilmektedir.<sup>109</sup>

Buda'nın yaşadığı tecrübelerin manastır hayatına etkisini belirtmek için onun hayatından bazı kesitleri tekrar hatırlatmak gerekir. O, Prens Gautama olarak saray eğlenceleri içinde yaşarken yirmi dokuz yaşında gerçek acıları ( yaşlılık, hastalık ve ölüm) keşfetti ve gerçek hayatın saray hayatından çok daha farklı olduğunu anladı.<sup>110</sup> Bu nedenle yirmi dokuz yaşında saraydan kaçtı. Bir keşişten etkilenip, kimine göre kırk dokuz gün, kimine göre altı ay, kimine göre altı yıl süren bir züht hayatı yaşadı. Buda, aşırı züht hayatından da memnun kalmadı, çünkü aşırı züht hayatının da “gerçekten” uzaklaştırdığını düşündü. Mayıs ayının dolunayında Bo ağacı denen, bir Hint incir ağacı altına oturup gerçeği aramak için derin düşünmeye daldı ve kendince aydınlığa erişip bir Buda oldu.

Buda gerçeğe ulaştıktan sonra Benares denilen yerde eski keşiş arkadaşlarına ilk vaazını vermiştir.<sup>111</sup> Buda, öğretisi olan Dhamma'yı o günden sonra çevresindekilere açıklamaya başlamıştır. Buda'nın vaazları devam ettikçe her meslekten insanlar ona intisap etmeye başlamış ve böylelikle yavaş yavaş çevresinde, ileride Sangha diye adlandıracağımız bir cemaat oluşmuştur. Sangha Budist topluluğuna verilen ad ve her inananın sığınacağı üç unsurdan da biridir.<sup>112</sup>

<sup>109</sup> Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedi , IV, Larousse 1986, 1968.

<sup>110</sup> Gira, 32.

<sup>111</sup> Bureau, 35-36.

<sup>112</sup> Faure, 52.

Buda Dhamma'yı etrafına anlattıkça cemaati çoğalmıştır. Buda'nın etrafında dolaşan bu cemaat, zamanla örgütlenmiş ve Sangha ismini almıştır. Sangha teşkilatında hem erkek, hem de kadın rahipler yer almaktadır. Erkek rahiplere kısaca "bhikkhu", kadın keşişlere de "bhikkhuni" denmektedir.<sup>113</sup>

Buda rahipler teşkilatını kurmuş ve kendisi gezgin bir rahip gibi gittiği yerlerde öğretisini anlatmıştır. Bunun dışında, o, gidemediği bazı bölgelere de misyonerler göndermiştir. Bu misyonerler gittikleri yerlerde hem Dhamma'yı insanlara anlatmışlar hem de kendilerine ait binalar kurmuşlardır. Zamanla bu binalar manastırlara dönüşmüştür. O dönemde kabileler meşhur olmakla birlikte, kimi kabilelerde kendileri gelip Buda'ya topluca katılmışlardır. Bu kabilelerden bazıları Buda için koruluklarını bağışlamışlar ve bu koruluklara manastırlar yapılmıştır.<sup>114</sup>

Budist rahipler dilencilik vasıtasıyla yaşamlarını sürdürüyorlardı. Buda ve keşişlerin kaldıkları belirli bir yerleri yoktu. Sadece muson yağmurları döneminde keşişler evlere çekilirler ve Buda ile birlikte ders yaparlardı. Bu evler daha sonra viharalara çevrilmiş ve bu viharalarda yaşayan topluluklara da Sangha adı verilmiştir. Böylelikle Budist manastır hayatı yavaş yavaş şekillenmiştir. Keşişler zamanla manastırlara yerleşmişlerdir. Manastırlarda Buda ile birlikte yaşadıkları için ondan daha çok istifade etmişlerdir.<sup>115</sup>

---

<sup>113</sup> Gard, 209.

<sup>114</sup> Bkz, Gard.

<sup>115</sup> Faure, 57.

Keşişler zamanla daha çok bilgi sahibi olarak dinlerini etraflarına yaymaya başlamışlardır. Onlar, misyonerlik vasıtasıyla Budizm'i diğer ülkelere anlatarak yayılmasına neden olmuşlardır. Ancak onların başarıları girdikleri her ülkede yönetimin, insanların ve genel anlamda toplumun kendilerine verdiği destek oranında olmuştur.

Buda hiçbir ayırım yapmaksızın ( kadın, erkek, zengin, fakir), her tür insana öğretisini açıklamıştır. Buda'ya göre herkesin aydınlanması ve dini yaşaması mümkündür. Böyle bir eşitlik getirdiğinden dolayı Buda, toplum tarafından büyük destek görmüştür. Sangha teşkilatının gelişmesi de bu destek sayesinde olmuştur. Buda'nın taraftarları genelde ona tamamen teslim olmuşlardır. Ancak onunla bazı konularda ayrı düşünenler ondan ayrılmamışlardır.<sup>116</sup>

Buda'nın etrafında toplanan kimi müridi, Buda gibi her şeyini terk edip Buda'nın yanına yerleşmiş ve Dhamma'yı Buda'dan öğrenmiştir. Kimi müridi ise ailesinden ya da evinden barkından hiç ayrılmadan, sadece Buda'nın vaazlarını takip etmek suretiyle dışarıdan topluluğa katılmıştır.<sup>117</sup>

İlk keşişler manastırlarda tam bir teşkilatlanmaya sahip değillerdi. Öğretiyi yaymakla görevli olan bu teşkilatın mensuplarını Buda kendi eğitmiş, düzenlemiş ve ölmeden önce Sangha teşkilatının kurallarını belirtmiştir. Buda için en önemli olay bu keşişlerin Nirvana'ya ulaşmalarıydı. Buda hayattayken keşişlerin davranışlarını bizzat kendi takip ederdi. Nitekim Buda'ya göre davranış ile düşünce arasında müthiş bir

<sup>116</sup> Joseph Masson , Le Bouddhisme, Paris 1975, 14.

<sup>117</sup> Masson, 14.

paralellik vardı ve kişi iç halini davranışıyla dışarıya muhakkak yansıtırırdı.<sup>118</sup>

Buda teşkilatın kuruluşundan itibaren kadınlar hariç herkese manastıra giriş hürriyeti vermiştir. Ona göre, hem hayat kurallarının, hem de düşüncenin doğru yöne yönlendirilişi ancak böyle bir manastır hayatını yaşamakla mümkün olmaktadır.<sup>119</sup> Çünkü Nirvana'ya ulaşmak keşişlikten geçerdi.

Sangha cemaati günümüzde bilinen en eski keşiş teşkilatlarındandır. Ancak şunu da unutmamak gerekir ki, o dönemde manastır hayatını yaşayanlar sadece Budistler değildi. Manastır hayatı yaşayan başka gruplar da vardı. Yani Buda, manastır hayatını ilk vaad eden kişi değildir. Onun yaptığı bu hayatı belirli kurallara oturtmaktır.<sup>120</sup>

Manastırların hem sosyal, hem de kültürel rolleri vardı. Bu kurumun tek gayesi keşişlerin dini yaşantısını temin etmek değildi, laik denilen yani kısaca din adamı olmayan, fakat Budizm dinini yaşamayı amaçlayan kesime de yardımcı oluyordu.

Manastır hayatını tercih eden keşişler, üç temel şeyi kendilerine esas kabul etmektedirler. Bekaret, fakirlik ve itaat. Ama hepsinin gayesi Dhamma'yı korumaya çalışmak ve gelecek nesillere Dhamma'yı aktarmaktır. Asırlar boyunca Budizm dini hem keşişlere, hem de laiklere bir hayat tarzı sunmuştur. Bu zaman zarfında manastır teşkilatları öğretinin

---

<sup>118</sup> Percheron, 92.

<sup>119</sup> Percheron, 91.

<sup>120</sup> Masson, 15.

canlı tutulmasında büyük etkide bulunmuşlar, öğreti-pratik dengesinin korunmasını sağlamışlardır.<sup>121</sup>

Buda'nın kurduğu sangha teşkilatı tarih boyunca değişime ve gelişime uğramıştır. Manastır hayatındaki değişim, bu teşkilatların yayılması ile paralellik göstermiştir. Bu bakımdan sangha teşkilatının yayılışından da burada bahsetmek gerekir.

Buda öğretisini etrafındaki keşişlere 20 yıl boyunca yoğun biçimde Hindistan'ın kuzey-doğusundaki Ganj havzasında yaymıştır.<sup>122</sup> O, manastır hayatını tercih eden rahiplere öğretiyi daha detaylı bir şekilde anlatırken, yanındaki laiklere dhamma'yı daha basit bir şekilde açıklıyordu.<sup>123</sup> Buda'nın yüksek disipliniyle yetişmiş olan Hint keşişleri, insanları kendi inanışlarında serbest bırakarak, onları manevi bakımından yükseltmeye çalışarak züht yaşamının gereklerini barışçı yollardan yaymışlardır.

İlk etapta Budizm'in yayılması Hindistan'ın kuzeyiyle sınırlı (Magadha krallığı) kalmıştır. Ancak zamanla başka şehirlere de yayılma imkanı bulmuştur. Bu yayılma misyonerlik vasıtasıyla olmuştur. Bunun en önemli nedeni ise Buda'nın şu sözüdür:“ Yola koyulunuz, çok insanın iyiliği için yola koyulunuz ”.<sup>124</sup>

Budizm yayılma ve destek açısından en büyük desteği kral Aşoka'dan görmüştür. Aşoka III. asırda farklı bölgelere misyonerler göndermiş ve onları desteklemiştir. Hatta kral Aşoka' nın 84000 tane stupa

<sup>121</sup> Gard, 207- 208.

<sup>122</sup> Bkz, Kulke ve Rothermund.

<sup>123</sup> Mizuno, 20.

<sup>124</sup> Gira, 136.

ve manastır yaptığı söylenmektedir.<sup>125</sup> Kral Aşoka döneminde Budizm hem Batı'ya hem de Doğu'ya doğru yayılmıştır. Öğretinin Yunanistan'a kadar yayıldığı rivayet edilmektedir. Kimi araştırmacılar misyonerlerin İngiltere'ye ve Fransa'ya kadar gittiklerini bile iddia ederler.<sup>126</sup>

Budizm'in yayılmasına paralel olarak manastır hayatı da yayılmıştır. Keşişler gittikleri bölgelerde halk ve devlet desteğini almışlar ve bu destekle manastırlar kurmuşlardır. Onlar sadece manastır kurmakla kalmamış, hastaneler ve okullar da kurmuşlardır.

Budizm yayılırken öğreti her yerde aynı şekilde anlaşılmamıştır. Bunun başlıca nedenleri iklim farklılıkları, toplulukların zihni ve kültürel yapılarıydı. Keşişler gittikleri yerlerde farklı sorularla karşılaşmışlar ve inanç açısından ortaya farklı görüşler atılmıştır. Buda hayattayken her soruya cevap verdiği ve muallakta bir durum olmadığı için, o dönemde büyük bir bölünme ve kargaşa yaşanmamıştı.<sup>127</sup>

Zamanla keşişler arasındaki görüş ayrılıkları büyümüş ve Budizm, Hinayana ve Mahayana gibi iki büyük kola ayrılmıştır. Bölgelere göre inanışlar arasında farklılıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Mesela V. asırdan VIII. asıra kadar Mahayana ekolü Nepal'e, Tibet'e, Çin'e ve Nippon'a yayılmıştır. Soğuk olan bölgelerde meditasyon uygulaması daha da artmış ve manastır hayatı oralarda daha yoğun bir şekilde yaşanmıştır.

Budist keşişler en büyük zaferlerini Sri Lanka'da elde etmişlerdir.

Aşoka'nın öz oğlu, Mahindra Budizm'i oraya kadar götürmüştür. Sri

---

<sup>125</sup> Mizuno, 19.

<sup>126</sup> Percheron, 83.

<sup>127</sup> Gira, 113.

Lanka'da yerleşmiş olan Budizm şekli Theravada Budizm'idir.<sup>128</sup> Budizm özellikle Çin ve Japonya'da çok büyük yeniliklerle karşılaşmıştır.<sup>129</sup> Budizm'in yayılmış olduğu ülkeleri teker teker ele almak oldukça güçtür.<sup>130</sup> Budizm toplam 30 tane ülkenin dini ve kültürel yapısını etkilemiş bir dindir. Ancak Budizm bu ilerlemesini sürdürememiştir. Çoğu bölgelerde 19. ve 20. asırda Budist kurumlar ya gerilemiş, ya tamamen ortadan kalkmış, ya da yerini Hinduizm'e ve İslam'a bırakmıştır.

## B. BUDİZM'DE MANASTIR HAYATININ YAYILIŞI

Budizm'de manastır hayatı Budizm diniyle paralel bir biçimde yayılmıştır. Budizm şekillendikçe aynı zamanda sangha teşkilatı da şekillenmiştir. Budizm'de manastır hayatını yayan kişiler keşişlerdir. Manastır hayatı keşişler tarafından yaşandığı için, bu hayat onlar tarafından yayılmıştır. Keşişler sıkı bir disiplin içinde toplu halde yaşarlardı. Buda bu manastır hayatının kurucusudur; ama öldüğünde yerine kimseyi tayin etmemiştir. Budizm'de manastır hayatı çok farklı yerlere yayılmıştır. Keşişler yayılma konusunda ellerinden geleni yapmışlardır. Yayıldığı her bölgeye göre bir şekil almışlardır Budizm'de manastır hayatı yayılırken farklı ekoller meydana çıkmıştır. Bu ekollerde uygulamalar da bazı farklılıklar da vardır.

---

<sup>128</sup> Gira, 139.

<sup>129</sup> Faure, 85.

<sup>130</sup> Bkz, Henri Bechert et Richard Gombrich, Le Monde du Bouddhisme, Paris 1984.

## 1) Budizm’de Manastır Hayatının Yayılışı

Buda öldükten sonra gelenek, özellikle bu keşişler sayesinde yayılmış ve öğreti bunlar sayesinde orijinal kalabilmiştir. Buda kendi Sanghasını sistemleştirmemiş ve ölmeden önce teşkilatın başına herhangi birisini de tayin etmemiştir. Ama kimine göre Buda öldükten sonra yerine, Sangha’nın başına müridi olan Mahakashyapa geçmiştir. Bu kişi Rajagriha’da bir konsil toplamıştır. Bu konsile 500 keşiş katılmış aralarındaki anlaşmazlıkları gidermeyi ve Dhamma’nın netleşmesini tartışmışlardır.<sup>131</sup>

Buda’nın ölümünden sonra onun yerine manen Ananda’nın geçmesi beklenilmiştir. Çünkü Ananda, hem Buda’nın sürekli yanında durmuş, hem de onu Buda bizzat kendisi yetiştirmiştir. Ama Ananda teşkilata başkan olamamıştır. Ananda’nın devam ettirdiği ekole “cruti” akımı denmiştir ki, yani duygusallığın ve sakinliğin sembolize edildiği bir akımdır.

Mahakashyapa’nın ekolüne ise “çîla” akımı denmiştir. Bu akım ise güzel ahlâkın sembolize edildiği bir akımdır. Daha sonra Sariputra adında biri çıkmıştır, o da hissi bilgiye çok önem veren bir akım olan “prajñā” denen akımın temsilcisidir. Daha sonra ise Maudgalyâyana adında biri sihirli güçlerin temsil edildiği “rddhi” akımını kurmuştur.<sup>132</sup> Bütün bu şahıslar Buda’dan sonra çıkmış olan 4 büyük akımın temsilcisidir.

Budizm öncelikle Buda’nın doğduğu Magadha bölgesinde yayılmıştır. Bu nedenle oralarda bir çok manastırlar kurulmuştur. Daha

---

<sup>131</sup> Brosse, 121.

<sup>132</sup> Migot, 211.

sonra öğreti, o bölgeden 2 kol şeklinde yayılmaya devam etmiştir. Doğu'da Patalipoutra'dan Kauçâmbi'ye ve Mathurâ'ya yayılmıştır. Budizm'in yayıldığı bölgelerde manastırlar kurulmuş ve zaman ilerledikçe manastır hayatının düzenini sağlamak için bir kanunname gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Budizm yayıldıkça manastırlar kurulmuş ve buralar keşişleri barındırmıştır. Keşişler Buda'nın yaşadığı yerleri gezmişler ve kutsal saydıkları yerlere de gitmişlerdir. Herhangi bir başkanı olmayan bu teşkilat eğer bu kadar uzun süre devam ettiyse, bu Buda'ya olan bağlılıkları sayesinde olmuştur.<sup>133</sup> Çünkü Buda şöyle demiştir: “ ben ölürken başımızda kimse kalmadı demeyin, ben ölünce size ardımda öğretim olan dharma'yı bırakıyorum bu size yeter”.<sup>134</sup>

Sangha teşkilatının ilk başkanı Buda olduğu zannedilse de, aslında, o sadece bu teşkilatın bir öğreticisidir. Belki de bu nedenle yerine birini tayin etmek de istememiştir.

Metodik bir şekilde teşkilatlanmamış olan Sangha teşkilatı, girdiği her yerde farklı sosyal tabakalarla karşılaşmıştır. Toplumda farklı görüşlerle karşılaşan bu teşkilat yayıldığı bölgelere göre de şekil almıştır. Mesela Kuzey bölgelerinde yağmura ve mevsime göre hareket eden keşişler, sıcak mevsimlerde ise Dhamma'yı anlatmak için yola çıkarlardı. Yağmur mevsimlerinde keşişler laiklerle ilişkilerini genişletme fırsatı buluyorlardı. Çünkü, aylarca manastırlarda kaldıkları için laikler onlara yiyecek ve giyecek yardımında bulunuyorlardı.

---

<sup>133</sup> Migot, 209-210.

<sup>134</sup> Brosse, 83.

Manastır hayatının yayılma sürecinde, manastırlarda keşişler zirâat ve hayvancılıkla uğraşmazlardı. Keşişlerin geçiminin tamamını laikler üstlenirlerdi. Hindistan fakir bir ülkeydi ve köylerde yaşayan insanlar ancak kendi karınlarını doyurabiliyorlar ve keşişlere de çok fazla katkıda bulunamıyorlardı. Bu nedenle keşişler, küçük gruplar halinde sürekli köy köy dolaşırlardı.<sup>135</sup>

Keşişler zamanla kendi memleketlerinden o kadar çok uzaklaştılar ki, geriye dönmeleri imkansız hale geldi. Geniş bir coğrafyaya yayılan manastırlar belirli bir merkeze bağlıdılar. Buda'nın yaşadığı bu merkez bölgeye Magadha denilmekteydi ve Buda'ya bağlı olarak kutsal kabul edilen yerlerde bir bakıma merkez sayılmaktaydı. Magadha hem ticari, hem de politik bir merkezdi, oraya büyük bir krallık kurulmuştu.<sup>136</sup>

Merkezden, uzakta ki keşişleri sürekli takip etmek zorlaşmıştı. İlk öğretiyi orijinal tutmak ve önemini kaybetmemek için keşişler sıkı bir disiplin halindeydiler. Buda'nın yolunu takip etmeden keşişler kurtuluşa erişemeyeceklerini düşünüyorlardı.<sup>137</sup>

Keşişler doğma konusunda değil de, disiplin konusunda bazı hatalar yapmaya başlamışlardı. Keşişlerin böyle hatalı durumları merkeze iletiliyordu. Bu nedenle disiplin kurallarını bir an önce yazıya geçirme ihtiyacı meydana gelmişti.

Nitekim M.S. I. yüzyılda Vinaya Pitaka adı altında kurallar bütünü yazıya geçirilmeye başlanmıştı. Ancak bu yazma işi birkaç asır sürmüştür.

<sup>135</sup> Bkz, H.Kulke ve D.Rothermund.

<sup>136</sup> Migot, 225-226.

<sup>137</sup> Percheron, 102.

Vinaya'nın toparlanıp yazılmasında 2 kişinin rolü çok büyüktür; Upali denen keşiş Vinaya'da çok önemli birisidir, o hem disiplinin hem de ritüellerin sahibiydi. Upali'nin hocasına verdiği cevaplar sayesinde Vinaya Pitaka oluşmuştur. İkinci kişi ise Ananda'dır. O, daha çok ezberindekilerini okuyarak Dhamma'nın toparlanmasına yardımcı olmuştur. Tripitaka'da ki Suttalar bu yüzden hep “ bunu şöyle duydum” diye başlamaktadır.<sup>138</sup>

Manastır hayatı yayılırken kimi yerlerde çok büyük siyasi destek de görmüştür. Mesela Kral Aşoka Budizm'in yayılmasında en etkili olan isimlerden birisidir. Aşoka M.S. 260 yılında tahta geçmiş, herhangi yazılı bir belge olmadığı için de kendisi öğretinin unutulmaması için dağlara ve taşlara bir takım yazılar yazdırmıştır. Bu dönemden sonra ilk keşişlerin kuralcı, fakir ve katı yaşantısı biraz daha rahat ve organize bir hayata dönüşmüştür. Hatta kral Aşoka, oğlu Mahinda'yı Budizm'in yayılması için Seylan'a göndermiştir. Pali dilinin yaygın olduğu Seylan'da Mahinda epey kalmış ve orada Palice Budist metinlerin oluşmasına katkı sağlamış, şekil vermiştir. Kral Aşoka'nın bazı bölgelerde Yunan saldırılarına uğradığı da olmuş ve o bölgelerde Ananda mecburen misyonerlik faaliyetlerini azaltmıştır.

Kral Aşoka'dan sonra kral Piyasadi ortaya çıkmış ve Budizm'in yayılmasına katkıda bulunmuştur. Bu kral bir çok manastırlar yaptırmış ve dini yaşantıyı yaygın hale getirmiştir.

Budizm'in yayılmasıyla birlikte manastır hayatının da yayılması çok büyük engellerle karşılaşmamıştır. Brahmanizm'de ve Hinduizm'de

---

<sup>138</sup> Brosse, 122.

denizleri geçerek misyonerlik yapmak dinen yasaktır. Bu dinlere göre herhangi bir denizi okyanusu geçen kişi kastını kaybetmektedir, dolayısıyla dinini de oralara gidip yayamaz.<sup>139</sup> Ama Budizm kastı kabul etmediği için denizleri aşmış ve Hinduizm'in ve Brahmanizm'in giremediği bölgelere rahatça girebilmiştir.

Fakat VII. ve VIII. asırlarda Müslümanların o bölgelere yönelmesiyle birlikte, Budist manastır hayatında bir gerileme dönemi başlamıştır.

## **2) Budizm'in Yayılma Esnasında Ortaya Çıkan Farklı**

### **Manastır Ekolleri**

Budizm yayılırken çok farklı mezhepler ve ekoller ortaya çıkmıştır. Buda ölmenden önce herhangi bir ayrılık söz konusu değildi. Zamanla dinin çok farklı yerlere geniş bir biçimde yayılmasıyla ve Buda hayatta olmadığı için sıkça sorulan sorulara cevap bulunamamasıyla ortaya çıkan görüş ayrılıkları olmuştur. Bunları çözmek maksadıyla keşişler bir takım konsiller düzenlemişlerdir.

İlk yapılan konsilde kutsal kitapların yazılmasına karar verilse de uzun bir süre keşişler manastırlarda öğretiyi kitap olmaksızın yaymışlardır. Birinci konsilden sonra Budizm'de laik ve Budist keşiş ayrımı iyice netlik kazanmıştır. Nitekim Sangha teşkilatında daha çok otoriter ve disiplinli bir hayat tarzı ortaya çıkmıştır.

---

<sup>139</sup> Migot, 226.

3. konsil ise Paliputra’da yapılmıştır. Bu konsilde Sangha teşkilatı iki büyük kola ayrılmıştır. En büyük kopma Mahâsâmghikas ve Sthavira adında iki ayrı ekolün ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.<sup>140</sup> Sangha teşkilatının yayılması esnasında bu 2 büyük görüş ayrılığı devam etmiştir. Mahâsâmghikas mezhebi topluluğun ilk şeklini korumuş ve yayılmaya öyle devam etmiştir. Bunlara daha sonraki aşamada Mahayanistler denmiştir.

Sthaviras mezhebi ise, laiklerle, bayan keşişleri Sangha teşkilatına hiç kabul etmemeyi ve aristokrat bir yapıyı arzulamaktadır.<sup>141</sup> Bunlara da Theravadinler denmiştir. Vaisali’de yapılan 2. konsilden de bahsetmiştik. Daha sonra daha farklı ayrılmalar da söz konusu olmuştur. Ama manastır hayatında en büyük ayrılmalar laikleri ve kadınları manastıra alma konusunda yaşanmıştır.

Her bölgede uygulanan manastır hayatı mezheplere bağlı olarak farklılıklar göstermektedir.

### 3) Üç Büyük Ekolde Manastır Hayatı

Buda ölmeden önce herhangi bir bölünmeye maruz kalmayan Budizm zamanla farklı ekollere ayrılmıştır. Bu ekoller yapılan her konsilin ardından biraz daha şekillenmişlerdir. Her Budist ekol manastır hayatını kendi anlayışına göre yaşamıştır. Her ekolün yaşam şartları ve kuralları da farklıdır. Buda’nın ölümünden sonra üçten daha fazla ekol meydana çıkmıştır. Fakat biz Budizm’de önem taşıyan 3 büyük ekole yer vermekteyiz. Bunlar sırasıyla, Theravada, Mahayana ve Vajrayana ekolleridir.

<sup>140</sup> Brosse, 124.

<sup>141</sup> Migot, 214.

#### a) Theravada Ekolüne Bağlı Manastır Hayatı

Theravada ekolüne bağlı manastırlar özellikle Birmanya'da, Kamboçya'da, Seylan'da, Laos'ta, Penang bölgesinde ve Tayland'da yayılmıştır. Bu ekoller daha çok Pali dilini kullanmaktadırlar.

Theravada ekolüne bağlı olan keşişlerin manastır hayatını kısaca ele alalım. Bu ekolde ergenlik çağına ulaşmış herkesin birkaç ay manastır hayatını yaşamaları beklenir. Genelde manastıra giren kişi istediği süre kadar orada kalabilmektedir. Fakat muson yağmurları döneminde özellikle manastırdan dışarı pek çıkılmamaktadır. Keşiş adayı sürekli manastırda kalırdı, en fazla 7 gün için özel bir izin alabilmektedir. Ayrıca bu adaylara manastırlardan çıkma izni sadece kutsal yerlerin ziyareti için verilmektedir. Bu adayların kuralları ileriki bölümlerde uzunca anlatılacaktır. Burada kısaca günlük hayatlarında yaptıklarından bahsetmekle yetineceğiz.

Aday keşişe özellikle meditasyon ve Dhamma eğitimi verilmektedir. Aday keşişin günlük hayatı şöyle başlamaktadır: Manastırda zil en geç sabah 4'te çalmakta ve keşişler kalkmaktadırlar. Tuvalet ve temizlik ihtiyaçlarını gören keşişler 3 tane sarı elbise giymektedirler. Bu elbiselerin sırasıyla isimleri şöyledir : sabong, ciiwaun(civara), sangkhaa. Kıyafetlerini giydikten sonra da tütsüler yakılmakta ve kendi odalarında bulunan Buda'nın heykelinin önünde diz çökmektedirler. Odalarından ayrıldıktan sonra karşılaştıkları herkese selam vermekte, şükranlarını sunmakta ve biraz da meditasyon yapmaktadırlar. Bütün bunların ardından ikili gruplar halinde

büyük bir meydana gelmektedirler. Her keşiş günah işlediye diğer arkadaşına bunu itiraf etmekte ve tövbe etmektedir.<sup>142</sup>

Bütün bu eylemler güneş doğmadan bitmiş olur. Bunların ardından keşişler kendi odalarına çekilmekte ve özel kıyafetlerini çıkarmaktadırlar.

Birkaç dakika dinlenmenin ardından tekrar “keşiş” kıyafetlerini iki omuzlarını kapatacak şekilde giymektedir. Keşişler ellerine dilencilik taslarını almakta ve dilenmek için yola çıkmaktadır. Sabah 7’de keşiş manastırına dönmüş olur. Her keşiş bulduğu ya da topladığı yiyecekleri ortaya koymakta ve dileyen keşiş dilediğini almakta serbesttir. Küçük manastırlarda genellikle hep birlikte yemek yenilmektedir.

Sabah 8.15’te ikinci kez zil çalmakta ve bu sefer keşişler toplu ayin için büyük salonda toplanmaktadırlar. Sırasıyla oturmak zorunda olan keşişlerden en eskiler en önde ve en yeni adaylar da en arkaya oturmaktadırlar. Saat 8.30’da başkan gelmekte ve salondaki tütsüleri yakmaktadır. Keşişler ise dizlerinin üstüne oturmakta ve ellerini havaya kaldırarak dua etmektedirler. Başkanları da keşişlere dönerek kutsal kitaptan bazı bölümler okumaktadır.

Sabah 9’da başkan, keşiş adaylarına yarım saat Vinaya’yı ve Dhamma’yı öğretmektedir. Ayin sonunda bütün keşişler odalarına çekilmektedirler. Ama manastır başkanına hizmet etmek için birkaç görevli keşiş sırasıyla salonda nöbete kalmaktadırlar.

Diğer keşişler odalarına çekildikten sonra orada ödevlerini hazırlamaktadırlar. Vinaya Pitaka’dan bölümler okuyup ezberlemektedirler .

---

<sup>142</sup> Bkz Gard, 220-230.

Saat 11’de bir saati bulabilen ikinci yemeklerini yemekteler. Bu yemek ya keşişlerin topladıkları azıklardan ya da mutfakta aşçıların pişirdiklerinden oluşmaktadır. Daha sonra keşişler tekrar odalarına çekilmekte ve Vinaya’dan bölümler okumaktadırlar.

Keşişler kısa bir banyonun ardından saat 5’ten saat 6’ya kadar dinlenmektedirler. Bu sefer üçüncü zil çalmakta ve keşişler ikinci kez hepsi ikili gruplar halinde giderek salonda toplanmaktadırlar. Hep birlikte Suttalar’ın okunduğu bu tören sabahkinden daha uzun sürmektedir. Tören bitiminde keşişler odalarına çekilmekte ve eğer ödevleri yoksa dinlenmeye geçmektedirler. Ödevleri olan keşişler bunları yapmakta, hocalarından tavsiye alan keşişler de bulunmaktadır. Hocaları gerekli gördükleri talebelere akşam dinlenme saatlerinde ders anlatmakta ve keşişin bir günü bu şekilde sona ermektedir.<sup>143</sup>

#### b) Mahayana Ekolüne Bağlı Manastır Hayatı

Mahayana Budizm’ine bağlı devletler şunlardır: Japonya, Kore, Vietnam, Hong-Kong, Malaca ve Singapur’un bazı bölgeleri. Mahayana Budistleri sadece keşişlerin değil, aynı zamanda da toplumun her ferdinin iyi insan olmasını istemektedirler. Bu mezhebe göre, dilencilik önemlidir, çünkü kişi bir bakıma boyun eğmeyi bu şekilde öğrenmektedir. Keşişler sokaklarda gezerek bahşiş toplamakta ve yolda kimseyi göremezlerse de ‘hô’ diye seslenmektedirler. Keşişler sokaklarda grup halinde gezmekte ve kimseyi görmemek için yere kadar uzanan şapkalar takmaktadırlar.

---

<sup>143</sup> Bkz Gard, 220-230.

Bunun dışında bazı zengin aileler keşişlere günlük bağışlar yapmaktadırlar. Mesela ekinlerin yaygın olarak işlendiği sonbahar mevsiminde keşişler köylere gitmektedirler. Bu ekolde toprakla uğraşan çok keşiş bulunmaktadır. Aralarında hiçbir fark olmaksızın kimi odun toplamaya, kimi sebze ekip dikmeye, kimi ise su getirmeye gitmekteydi. Manastırın idaresi en eski olan keşişe aittir. İçlerinde bir aşçı, bir muhasebeci, bir bekçi, Buda heykelleriyle ilgilenen bir hizmetkar, bir müdür, bir de başkan bulunmaktadır. Altı ayda bir bu görevlilerin yerleri tamamen değişmektedir.

Sabah saat 10'da kahvaltı toplu bir şekilde yapılmaktadır. Akşam yemekleri de, toplu bir duayla başlamakta ve yemek bitimini başkan işaretle söylemektedir. Zil çalınca keşişler hep birlikte yemek salonundan ayrılmaktadırlar.

Yemekten sonra keşişlerin dua salonu vardır. Orada dualar okunmakta ve meditasyon yapılmaktadır; bu ekolde gelmiş geçmiş bütün Buda'lara dualar edilmektedir. Daha sonra Suttalar okunmakta, bunları kimi zaman ezbere, kimi zaman ise öğrenmek amacıyla yüzünden okumaktadırlar. En sonunda keşişler sırasıyla Suttalar'ı hep bir ağızdan okumaktadırlar.

Bunun dışında ortadan Buda'nın heykeli olan, özenle tefriş edilmiş bir meditasyon salonuna geçilmekteydi. Keşişler sırasıyla Buda'nın heykelinin önünden saygıyla geçmektedirler.

Akşam saat 9'da uyumadan önce keşişler tekrar Suttalar'dan bir bölüm okumaktadırlar. Her keşişin odasında kendine ait bir tek örtüsü bulunmaktadır.

Sabah saat 3.30'da uyanan keşişler lavaboya gitmekte, suyu kısıtlı harcamaktadırlar. Keşişler belirli dönemlerde manastırdan dışarıya hiç çıkmayıp meditasyon yapmakta ve bu dönemler şu tarihlere tekabül etmektedir; Mayıs-Ağustos arası ve Kasım-Şubat arası.

Her gün aday keşiş hocasına gitmekte ve dersini vermektedir. İsteğe göre yazın veya kışın sonunda keşiş manastırı bırakıp gidebilmektedir. Manastırlarda kalan keşişler görevlerine devam etmekte ve yükselme imkanına sahip olmaktadır.<sup>144</sup>

#### c) Vajrayana Ekolüne Bağlı Manastır Hayatı

Bu ekol daha çok Nepal, Tibet ve Mongolya'da görülmekteydi. Bu ekolde manastır organizasyonu diğerlerinden epey farklıdır. Bu manastırlar yapı itibariyle 4 büyük bölümden oluşmaktadır; mabet, seminer yeri, meditasyon odası ve keşiş kulübeleri.

Mabet ibadet merkezidir, aynı zamanda da idare merkezidir. Seminar yeri Budizm öğretisinin açıklamasının ve yorumunun yapıldığı bir yerdir. Meditasyon yeri adından da anlaşılacağı üzere yoga ve meditasyonun yapıldığı odadır. Kulübeler de keşişlerin kendilerine ait özel odalarıdır.

Bu manastırlarda, dini bilgiler dışında mantık, şiir, tarih ve dil bilgisi ( özellikle Sanskritçe) gibi dersler öğretilmektedir. Seminarin başında bir başkan, birkaç asistan ve 50'ye yakın öğrenci bulunmaktadır.

Güneş doğmadan zil eşliğinde keşişler kalkmaktadırlar. Yarım saat içinde hepsi toplanma salonunda buluşmaktadırlar. Kırk beş dakikalık ayin

---

<sup>144</sup> Gard, 227- 235.

sonunda keşişler kahvaltı için kendi odalarına çekilmektedirler. Herkes kendi yemeğini hazırlamaktadır, çünkü keşişlerin yemekleri okul tarafından takdim edilmemektedir. Yemekler peynir, çay ve kurutulmuş etten oluşmaktadır. Sabah 8 gibi ikinci bir zil çalmakta ve dersler başlamaktadır. Talebelerden birinin tüm sınıfa en son dersi tekrar etmesiyle yeni ders başlamaktadır.

Tibet manastırlarında okunan kutsal kitaplar Suttalar'dan bir bölüm olan Satralar'dır. Parçalara bölünmüş olan Satralar öğrenciler tarafından ezberlenmektedir. Suttalar daha çok ibadet esnasında okunmaktadır. Ders toplam 2 saat sürmekte ve öğle 12'ye doğru herkes odasına çekilmektedir. Keşişler biraz dinlendikten sonra 2'ye doğru, bir asistanın yanlarına gitmekte ve sabahki dersi birlikte tekrar etmektedirler. Hava güzel olduğunda dersler daha çok dışarıda yapılmaktadır. İkinci saat 4'te hoca bütün keşişleri tekrar yanına toplamakta, sabahki ders gözden geçirilmekte ve muhtemel sorulara cevap verilmektedir.

Bu dersten sonra herkes toplu yenilen akşam yemeğine kadar serbest olur. Yemekten sonra öğrenciler birbirlerini ziyaret etmekte ve çoğu keşiş yatmadan önce bir saate yakın meditasyon yapmaktadır. Manastır hayatı bu ekolde toplam 3 yıl, 3 ay ve 3 gün sürmektedir.<sup>145</sup>

---

<sup>145</sup> Gard, 237-240.

## II. BÖLÜM

### BUDİST MANASTIR HAYATININ MAHİYETİ VE KURALLARI

Budizm’de manastır hayatının çıkış ve yayılış sürecini inceledikten sonra mahiyeti hakkında artık bilgi verebiliriz. Budizm’de manastır hayatı zamanla şekillenmiş olup ilk etapta kurallar konulmamıştır. Zamanla kurallar bir kitap halinde toplanmıştır. İsmi Vinaya Pitaka olan bu kitabın derlenmesinden sonra keşişler uygulamalarda aşırı ayrılıklar yaşamamakla birlikte, Budizm’de mezheplere göre bir uygulama farkı bulunmaktaydı. Genel itibariyle manastır hayatını tercih etmiş olan kişi Nirvana’ya ulaşmak arzusundaydı ve buna ulaşmanın en iyi şekli de bu manastır hayatında mümkün gözükmekteydi. Nitekim bazı manastırlarda keşişler sürekli kalabiliyor, bazılarında ise keşişler belirli bir eğitim sonucunda orayı terk ediyorlardı. Bu tamamen keşişe bırakılan bir özgürlüktü.

#### A. MANASTIR HAYATININ (SANGHA TEŞKİLATININ) MAHİYETİ

Manastır hayatının önemi Sangha teşkilatından kaynaklanmaktaydı. Çünkü Nirvana’ya ulaşan kişiler sadece keşişlerdi. Budizm’de öğretiyi orijinal halde tutan ve yaşayanlar da sadece keşişlerdi. Bu nedenle manastır hayatını en iyi şekilde temsil eden Sangha teşkilatı onun mahiyetini anlamamıza yardımcı olacaktır. Manastır hayatı bir yaşam şekli ve bir yaşam tercihidir. Her manastırın kendine ait bir yaşam tarzı

bulunmaktadır. Mesela bazı yerlerde keşişlerin astroloji gibi farklı konularla uğraştıkları söylenmektedir. Bazı yerlerde ise keşişlerin doğa üstü güçlerle ilgilenip, hatta cinleri kovaladıkları da rivayet edilmektedir.<sup>146</sup>

Buda'nın kendi elbiselerini çıkartıp dilenci elbiselerini giymesi Budizm'de mistik ya da manastır hayatına geçmenin sembolüdür. Dünya hayatını terk edip manastır hayatını tercih etmiş olan Buda diğer keşişler için de ilk örnektir.<sup>147</sup>

Buda, manastır hayatının statik değil, dinamik bir yapısı olmasını istemiştir. Keşiş, kendi manastırında kapalı bir şekilde yaşamakla dinini ya da öğretisini diğer insanlara öğretmezdi. Buda'ya göre gerçeği bulan kişi bunu hiç gizlememeli ve öğretiyi misyonerlik yoluyla insanlara yaymalıydı. Bu sebeple Buda, keşişlerine bir yere kendilerini kapatmamalarını ve insanlara öğretiyi anlatmalarını her zaman öğütlemiştir.<sup>148</sup>

Ayrıca Buda manastır hayatından kast sistemini de kaldırarak bir kolaylık getirmiştir. Buda'ya göre her insan manastır hayatını tercih edebilir ve Nirvana'ya ulaşma şansı herkesin eşit olabilirdi. Çünkü Buda için manastır hayatına girme, kişinin bu hayatı benimseme biçimidir.

Budist manastırların yapıları da bulundukları bölgelere göre farklılıklar arz etmektedir. Mesela sıcak bölgelerde keşişler açık havada kalırlardı ve manastırların içine sadece uyumak ve muson yağmurlarından korunmak amacıyla girerlerdi. Ama mesela Tibet gibi soğuk bölgelerde manastır binaları daha kalındır ve kale şeklindedir. Keşişler bu bölgelerde

---

<sup>146</sup> Percheron, 101.

<sup>147</sup> Masson, 123.

<sup>148</sup> Coomaraswamy- I.B.Horner, La Pensee de Gautama, Le bouddha, Paris 1993, 90-91.

manastırlardan fazla dışarı çıkmazlardı. Toplantı, meditasyon salonları ve kütüphaneler içerdeler.<sup>149</sup> Zaten okuma ve eğitim manastırlarda çok önemli bir yer teşkil ettiğinden dolayı bunlar içerdeydiler.

Manastır hayatını yaşayan keşişler çok gezmelerine rağmen, sürekli neden yer değiştirdikleri de tam olarak anlaşılmamaktadır. Herhalde gerektiğinde ve öğrenme amaçlı bir yer değişimi söz konusuydu. Mesela keşişler ayda bir kez meditasyon amaçlı, kabirlerin yanında uyumaktaydılar. Gezmeye başladıklarında da, daha çok keşişler misyonerlik yapmak için yola çıkarlardı.

Manastırlar Budistlerin toplanma binalarıdır ama bu Hristiyanlıktaki gibi herhangi bir kutsallık vasfı taşımazlar. Budistler için oraları sadece ibadet ve talim yerleridir. İlk başta vihara da denen bu Budist mabetleri sade, gösterişsiz ve çok sıradan yapılarıdır. Ama zamanla viharaların yapı özellikleri tamamen ya da kısmen değişmiştir. İlk önceki sadelik zaman içerisinde terk edilmiş ve yerine ihtişamlı binalar yapılmıştır. Siyam, Kamboçya, Laos ve Seylan gibi yerlerde gümüş hatta altın malzeme bile kullanılmıştır.

Ayrıca manastırlar تنها yerlerde yapılmıştır. Çünkü keşişlerin sakin ve telaşsız bir hayat yaşamaları gerekmektedir. Rahipler insanlardan zaman içerisinde hep uzaklaşmışlardır. Manastırların uzak ve تنها yerlerde, hatta bazen dağ başlarında yapılmış olmalarının nedeni belki de bundan kaynaklanmaktadır. Keşişler dünya hayatından kopmak için toplumdan ayrı ve uzak yerlere manastırlar kurmuşlardır. Böyle olunca keşişler için öğrenme ortamı sağlanmış ama halkın da öğrenme imkanı kısıtlanmıştır. Halbuki

---

<sup>149</sup> Percheron,100.

Buda öğretiyi herkese yayma emri vermiştir. Nirvana'ya ulaşma şartları sadece bu gibi manastırlarda tam sağlanmış gözükmektedir. Keşişler bazen tek, bazen de grup halinde bir yaşam sürmekteydiler. Manastırlarda her keşişin ayrı bir odası vardı, fakat keşişler hizmetlerde ve çalışmalarda grup halinde olurlardı.<sup>150</sup>

Budist keşişin hayatı genellikle manastırda geçmekteydi. Binaların içinde kutsal kitap okuma yerleri, mutfak, yatakhane ve kıyafet odaları vardı. Bu nedenle dilencilik için dışarıya çıkmak zorunda kalıyorlardı. Buda'nın arzu ettiği manastırlar sadece toplanma amacıyla yapılan sade ve kendi içinde bir bütünlük arz eden manastırlardı. Bu nedenle Buda manastırları kurarken belli bir hiyerarşik yapıdan bahsetmemiştir. Buda manastırı tek bir vücudun parçaları olarak görmüştür. Buda ölmeden önce bütün toplulukların başına bir başkan seçmemiştir, çünkü kendinden sonra bir veliahtı yoktu.<sup>151</sup>

Budizm'de Buda'nın arzuladığı ideal bir manastır hayatı vardı. Bu ideal hayat keşişin kendi kurtuluşu için değil de başkalarının kurtuluşu için adanmış olduğu bir hayattı. Halbuki diğer dinlerde dünyayı terk etmiş, kendi adına manastır hayatını tercih etmiş keşişler vardı. Budizm bu özelliği ile diğer dinlerden ayrılmaktadır.<sup>152</sup>

Manastır hayatını yaşayan keşişe hem kişisel, hem de toplumsal görevler düşmektedir. Budizm'de kendini manastıra adanmış bir keşiş hiçbir kötülük yapamaz, çünkü o kurtuluş yolundadır. Ama aynı zamanda da laikler için keşişler öğretiyi uyan en güzel modellerdir ve laiklere Dhamma'yı

---

<sup>150</sup> Masson,123.

<sup>151</sup> Bkz, Percheron.

<sup>152</sup> Bkz, Faure.

öğretmek keşişlerin belli başlı görevlerindendir.<sup>153</sup> Budizm’de en büyük ayırım keşişler ve laikler arasındadır. Çünkü Budizm dini, keşişler sayesinde yayılmış ama laikler sayesinde de maddi gelir sağlanmıştır. Keşişler ilk önceleri dilencilikle geçinmelerine rağmen zamanla laiklerin evlerine gitme ruhsatını bile almışlardır.<sup>154</sup>

Buda, keşişleri için ne tam bir zevk hayatı, ne de tam bir ölüm hayatı istemiş, bunun tam ortasını arzu etmiştir. Buda’nın arzu ettiği manastır hayatı zamanla değişikliklere uğramıştır. Bekarlık kuralı en önemli üçüncü kurarken bu zamanla değişime uğramıştır. Mesela Keşmir’de şu anda evli keşişler bulunmaktadır.<sup>155</sup> Hindistan’da dilencilik en belirgin özellikken, günümüzde Çin, Kore ve Vietnam’da keşişlerin dilenme adeti tamamen ortadan kalkmıştır.<sup>156</sup> Ama şunu da unutmamak gerekir ki Budist keşişler her devirde öğretiyi en iyi yaşayan kişilerdir.

## B. MANASTIR ( SANGHA TEŞKİLATINDAKİ) HAYATINDAKİ KURALLAR

Hem erkek keşişlerin, hem de kadın keşişlerin manastır hayatını tercih ettikten sonra uymaları gereken belli başlı kurallar vardır. Bu kurallar Vinaya Pitaka’da belirtilmiştir. Ayrıca, herhangi bir konuda konulmuş olan bir kural varsa onun mutlaka neden meydana geldiği ve hangi olaydan sonra ortaya çıktığı da Vinaya’da belirtilmiştir.

<sup>153</sup> Percheron, 91.

<sup>154</sup> Conze, 63.

<sup>155</sup> Conze, 66.

<sup>156</sup> Bkz, Masson ve Conze.

Herhangi bir kuralın o dönemde neden kaynaklandığını Vinaya'dan rahatça anlayabiliriz. Vinaya'da işlenen her hangi bir günah karşılığında hangi cezanın verileceği belirtilmiştir. Bu kitapta kimi kuralların Buda tarafından, kimi kuralların ise sonradan müritleri tarafından konulduğu bilinmektedir.

Zamanla farklı gruplara ayrılan Sangha teşkilatı aynı zamanda yayılmaya da devam etmiştir. Ama bu gruplardan kimileri bazı kuralları benimsememiş, bazılarını da benimsemiştir. Bu nedenle her grubun kendine has bir kurallar bütünü ve bir de yorumu vardır. Bazı Budist gruplar bir takım kuralları yok saymışlardır. Örneğin Theravada ekolü Vinaya Pitaka'nın 4 büyük bölümden oluştuğunu iddia eder. Bölümler şunlardır: Bikkhu-vibhanga, Bikkhuni-vibhanga, Khandahaka (Mahavagga, Cullavagga) ve Parivara. Bikkhu-vibhanga ve Bikkhuni-vibhanga kitaplarında kuralların niçin konulduğu anlatılmaktadır. Her kural için ayrı bir neden belirtilmiştir. Khandahaka kitabında ise keşişlerin hayatını kolaylaştıracak özel izinler ve uygulamalar ve keşişlerin kıyafetleriyle ilgili konular yer almaktadır. Pariva'da ise ayrıntılar ve Vinaya Pitaka'nın özeti yer almaktadır.

Mahayana Ekolü ise Vinaya'nın 2 büyük bölümden oluştuğunu ileri sürer. Onlar da şunlardan oluşur: Bhiksu Vinaya ve Bhiksuni Vinaya. Vinayana'daki bütün kurallara da Prâtimoksha denmektedir.<sup>157</sup>

---

<sup>157</sup> Wijayaratna, 18-19.

## 1) Manastıra Giriş Kuralları

Manastıra giren kişi önce adaylıktan başlar. Alması gereken bir yol ve eğitim vardır. Bu eğitimin sonuçlanmasıyla birlikte Nirvana'ya ulaşmış kabul edilmektedir. Bu süreç boyunca adaya yol gösteren hocaları vardır ve sürecin basamaklarını sıra sıra takip eder.

Keşiş olmak isteyen kişi, önce bu isteğini kendi adına istemelidir. Bu topluluğa girmek isteyen keşiş, öncelikle manastır başkanından manastıra giriş talebinde bulunur. Böyle bir talebin ardından keşiş adayı 2 hocaya tabii olur; bunlardan biri entelektüel hocası, yani “upadhyaya”, bu hoca keşişin manevi danışmanıdır ve Dhamma'nın da öğreticisidir. Diğer hocası ise ruhî hocası, yani “acharya” olurdu; bu hocası da keşişe bilmesi gereken kuralları ve gelenekleri öğretirdi.<sup>158</sup>

Keşiş söz vermekle manastır hayatına girmek istediğini belirtmiş sayılırdı.<sup>159</sup> Bu sözleşme yapılırken öncelikle keşişe evli olup olmadığı sorulurdu. Daha sonra ise saçları, kaşları ve vücudundaki bütün kıllar tıraş edilir ve keşişin üzerine su dökülürdü. Ardından keşişe 3 tane kıyafet verilirdi. Bütün bu eşyalar elden ele almış olduğu son şeylerdir. Bundan sonra dilencilik yapacağı için, keşiş sadaka dışında hiçbir şeyi elden almayacaktır. Bunları yaptıktan sonra aday “upasaka” olurdu. Yani bu keşiş artık laik bir keşiş olmuş kabul edilirdi.

Bu giriş töreni ölümler ve diriler için yapılan bir duanın ardından sona ererdi. Keşiş bu törenin sonunda yere su serper ve keşiş adayı ardından 108 kural dediğimiz keşiş kurallarını dinlemek zorundadır. Bu kuralları okuyan

---

<sup>158</sup> Brosse, 73-74.

<sup>159</sup> Percheron, 99.

eski bir rahiptir.<sup>160</sup> Kuralların ardından keşişler okuma ve meditasyon yapar ve kutsal kitaptan bölümler okurlar. Böylelikle artık keşişin öğretimi başlamıştır.

Sangha'ya giriş 7 yaşında başlayabilir. 7 yaşlarında manastıra giren çocuğa “pabbaja” denilmektedir. Bu çocuk 10 temel kurala uymayı kabul eder.<sup>161</sup> Manastıra giren aday eğer çocuksa ailesinin izni gereklidir ve adayda bulaşıcı herhangi bir hastalık bulunmamalıdır. 20 yaşına gelmiş adayın keşiş olması için yeterli bilgiye sahip olması ve diğer keşişlerin onayı gerekmektedir.

Ayrıca keşişe önce 13 yaşında sonra da 18 yaşında iki büyük tören yapılır.<sup>162</sup> Ancak esas tören 18 yaşında yapılan törendir. Bu tören keşiş adayının 10 erkek keşişin önünde söz vermesiyle gerçekleşir. “Upasampada” denen bu törende keşiş adayı bir takım sorulara cevap vermek zorundadır. Ayrıca kadın keşişlerin büyük töreninde ise 10 erkek keşiş, 10 tane de kadın keşiş bulunmaktadır. Bu büyük törenin ardından artık keşiş 4 büyük yasağı ( adam öldürme, hırsızlık, övünme, cinsel ilişki) çiğneyemez.<sup>163</sup> Bu törenin akabinde aday, teşkilata tam olarak girmiş sayılmaktadır.

Bir Budist keşişin eğitimi 21 yaşına kadar devam etmektedir. 21 yaşında gelen keşişi danışmanı üst kurula tanıttı. Keşiş bu eğitime başladıktan sonra artık cemaate ve topluluğa kabul edilirdi. Bundan sonra keşiş bütün kurallara uymaktadır. Özellikle uyması gereken 5 ana kural vardır; öldürmemek, çalmamak, zina yapmamak, yalan söylememek, alkol

---

<sup>160</sup> Percheron, 99.

<sup>161</sup> Harvez, 261-262.

<sup>162</sup> Faure, 53.

<sup>163</sup> Faure, 53.

kullanmamak. Keşiş öncelikle hizmetli sayılmaktadır, daha sonra adaya tam keşiş denilmektedir. En sonunda keşiş Sangha'ya girdikten 10 yıl sonra ise tamamen özgür sayılmakta ve dilerse ayrılabilir.

Keşişler arasında belirli bir hiyerarşik sıralama yoktur. Kısaca bir keşişin mertebelerini şöyle sıralayabiliriz;

1. klesha; yeni manastıra girmiş olan keşişe denmektedir.
2. gati; daha iyi şartlarda dirilmeyi hak eden kişiye denir.
3. aryamarga; kötülüğü, arzuyu ve vurdumduymazlığı atan kişiye denir.
4. sakridagamin; bir tek kez gelen kişiye denir.
5. anagamin; geri gelmeyecek olan kişiye denir.
6. arhat; aziz olan kişidir. Bütün tutkulardan arınmış olan kişiye denir. Zirve Nirvana'ya ulaşmaktır.<sup>164</sup>

## 2) Manastırdaki Diğer Kurallar

Budizm'de keşişin manastıra girerken uyması gereken kurallar olduğu gibi manastıra girdikten sonra da uyması gereken bir çok kural vardır. Bu kurallardan kimi genel, kimi ise özeldir. Genel kurallar arasında en önemli olanlardan biri, keşişin mülkiyet hakkının olmamasıdır. Çünkü Budist keşişlerin geçim kaynaklarından birisi dilencilik, diğeri ise laiklerin yardımudur. Keşişler bu yemeklerini dilencilikle elde ederler. Dilencilik için bir tasa sahip olan rahip için ayrıca bu tas, bir otorite sembolüdür. Şayet rahip bu tasını bir başkasına verirse otoritesini vermiş sayılır. Dilenirken

---

<sup>164</sup> Brosse, 72-73.

rahip hiç konuşmaz, bir şey istemez ve aldığıının karşılığında teşekkür de etmez. Keşiş dilencilik yapmakla kendini alçalmış hissetmez. Dilenmek keşiş için bir nefis terbiyesidir. Budizm’de dilenmek bir ekol ve disiplin aracıdır. Çünkü Buda’ya göre dilenmek kişiyi kibirden korur ve keşişe azla yetinmeyi öğretir. Keşişin manastırdaki özel eşyaları şunlardır; 3 parça kıyafet, 1 jilet, çatal, iğneler, süzgeç, yelpaze, kemer, tas ve tencere.<sup>165</sup> Bunlar zaruri olan ihtiyaçlarıdır. Keşiş için yanında bunları bulundurmak gayet normaldir, izin verilmiştir de. Çünkü bu objeler mülk sayılmazlar.

Manastır hayatının önemli ikinci kuralı ise keşişlerin şiddetten uzak durmalarıdır. Hayvanlara saygı göstermek zorunda olan keşişlerin et yemeleri dahi yasaktır. Bazı Budist tarikatlar bunu daha da ileri götürerek süt içmeyi ve yumurta yemeyi de yasaklamışlardır. Bazı tarikatlar (Güney Hindistan) ise bu kurala daha bir serbestlik katıp balık avına izin vermişlerdir.<sup>166</sup> Hayvanlara saygı gösterileceği gibi, keşişler tüm canlılara da saygı gösterirler. İnsanlara karşı da çok duyarlı ve hoşgörülü olmak zorundadırlar. Şiddetin her türlüünden uzak kalarak nefislerini terbiye ederler. Budizm’de her türlü kötü sayılacak eylem yasaklanmıştır. Keşişler kendi aralarında da kavga etmezler, birbirlerine karşı tam bir itaat söz konusudur.

Manastır hayatında üçüncü önemli kural keşişin bekar kalmasıdır. Karısına ve çocuklarına aşırı bağlanarak Nirvana’dan uzaklaşır düşüncesiyle bu kural şart koşulmuştur. Çünkü Buda’ya göre bir kadın meditasyona engeldir. Bir rivayete göre ise Buda aylarca kendi babasının 2.eşini (süt annesini) manastıra kabul etmeyerek kapının önünde bırakmıştır. Buda yıllar

---

<sup>165</sup> Percheron, 94.

<sup>166</sup> Percheron, 94.

sonra kadınların topluluğa girmesine izin vermiş ve kadınları manastır hayatına kabul da etmiştir. İleriki bölümlerde bu konu ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir. Budizm’de manastır hayatındaki bekarlık kuralı 2000 yıldır sürmektedir. Erkek keşişler bu yasaktan dolayı ellerini kadınlara bile dokunmazlar.

Bu kural bazı keşişler için çok büyük önem arz etmektedir. Bu kurallara sınıksız bağlı olan keşişler dişi ata binmeyi bile reddederler. Kadınlara bakmamak için bazı keşişler yüzlerini yelpaze ile gizlerler. Bir Budist keşiş kazara bir bayanla aynı arabaya binmiş olsa da kesinlikle ona ne konuşur, ne de ona bakar.<sup>167</sup> Kadınlarla aynı mekanda bulunmaları tesadüfidir, isteyerek böyle bir şey olamaz.

Günümüzde az da olsa bu kurallar hafifletilmiş ve bazı yörelere göre farklılık göstermektedir. Bu kurallarda istisnai durumlarda da vardır. Mesela Lamaik Budizm’de bu kurala uymak şart değildir, Lamaik Budizm’deki sak-yapa kabilesinde bekarlık kuralı geçersiz olup, kadının aydınlamaya bir vesile olduğu kabul edilmektedir.<sup>168</sup>

Budizm’de genel itibariyle cinsel ilişki kurmaya ya da evlenmeye sadece laiklerin hakkı vardır. Ama laiklerden bekarlık kuralına uyana büyük övgü sunulmaktadır. Budizm’de esas olan nokta, en çok arzu edilen şeyi bırakabilmektir. Budizm’de bekarlığı kutsal kitaplara dayandıran görüşler de vardır. Budist kutsal kitaplara göre ilk insanların cinsel bir özellikleri ya da arzuları yoktu, bunu insanlar sonradan uydurdular. Bunun dışında Budist

---

<sup>167</sup> Percheron, 94.

<sup>168</sup> Masson, 127.

kutsal kitaplarına göre insanlar arasındaki karşılıklı sevgi maddi değil, tamamen manevi olmalıdır.<sup>169</sup>

Keşişlerin uyması gereken en önemli 3 büyük kural bunlardır. Onların uymaları gereken ikinci derecede kurallar da vardır. Bu kurallardan bazıları ahlakî boyutla alakalıdır. Mesela keşiş gece yatarken sağına yatmalıdır, elbiselerini kendi yıkamalıdır, şehirden uzak yaşamalıdır, elleriyle şapur şapur yemek yememelidir, ağzı doluyken konuşmamalıdır, komşusuna ve komşusunun malına kötü gözle bakmamalıdır.<sup>170</sup> Sosyal alanda da keşişler için bazı yasaklar mevcuttur. Keşişler tiyatro ve müzik şöleni gibi faaliyetlere katılamazlar. Çünkü buralara gitmek için para bulundurmak gerekir ki bu da Budizm'de manastır hayatına tamamen aykırıdır.<sup>171</sup>

Kadınlarla ilgili çok fazla yasak olduğuna daha önce değinmiştik. Bu konuda daha ayrıntılı kurallar vardır. Mesela erkek keşiş kadın keşişin tasına dokunamaz, kadın keşişin oturduğu halıya değemez, hatta oturamaz da, erkek keşiş kadın keşişin yanında giyinemez.<sup>172</sup> Kapalı alanlarda bir erkek keşişin yalnız bir bayan keşişle oturması yasaktır. Bunun başlıca nedeni ise Sangha'nın birliğini korumak ve erkek keşişin böyle bir girişimde bulunmasını engellemektir. Bir kadın keşişin bir erkek keşişi şikayet etmesi yasak ama bir kadın keşişin hemcinsinin suçunu gizlemesi ise büyük suç kabul edilir.<sup>173</sup>

<sup>169</sup> Masson, 128.

<sup>170</sup> Percheron, 92.

<sup>171</sup> Masson, 122.

<sup>172</sup> Percheron, 96.

<sup>173</sup> Harvey, 268.

### 3) Budist Keşişlerin Hiyerarşisi

Budizm’de tam bir hiyerarşiden bahsetmek mümkün olmamakla birlikte bir alt üst ilişkisi mevcuttur. Bu ilişki manastırın düzenini sağlamaktan öte geçmez; dini bir mahiyeti de yoktur. Manastır hayatında keşişler genel olarak 4 gruptan oluşmaktadır; bikkhular denilen erkek keşişler, bikkhuniler denilen kadın keşişler, upasakas denilen laik erkekler ve upasikas denilen laik kadınlar.<sup>174</sup>

Genelde en düşük mertebe çocukluk dönemidir. Daha öncede belirttiğimiz gibi çocukken manastıra girme yaşı 7 ya da 8 olabilmektedir. Ama 20 yaşına gelmeden keşiş bikkhuni olamaz. Mertebe ayırımı bu manada yaşta vardır, ama her adayın hedefi Nirvana’ya ulaşmak olduğu için kimse kimseyi geçemez.

Manastıra giren her adayın saçları kesilmekte ve aday, keşiş kıyafetini giymektedir. Bu sırada adaya dilenme tası verilmektedir. Manastır hayatına giren bir adayın mutlaka başında ona yol gösterecek ve ona destek olacak bir hocası bulunmaktadır. (baba-oğul ilişkisine benzer bir ilişki )

Keşişin Vinaya’da geçen 200 kuralı kesin kabul etmesi gerekmektedir. Manastıra giren bir keşişin ömür boyu keşiş olması beklenir, ama bazen keşiş manastırı terk edebilir. Sürekli kendilerini manastırlara adanmış olan keşişler sayesinde manastır hayatı devam etmektedir. Bazı bölgelerde Budistler manastıra olgunlaşmak için, ya da yeterli bir dini eğitimi almak için girmektedirler. Nitekim bu eğitim sonunda da orayı terk ederlerdi.

---

<sup>174</sup> Gard, 209.

Manastırın başında diğer keşişlerin seçmiş olduğu baş keşiş bulunmaktadır. Bu başkan idari başkandır. Çünkü, Buda'dan beri gelen bir gelenek olarak evrensel bir başkan yoktur. Baş keşişin kendi özel evi vardır ve çoğu zaman keşişlerden ayrı kalmaktadır. Önemli ve idari işler genelde ona yaptırılmaktadır. Laikler de ona yardım etmektedirler.<sup>175</sup>

Budizm'de Hristiyanlıktaki gibi bir ruhbanlıktan söz etmemiz mümkün değildir. Herhangi bir hiyerarşiden o manada söz edemeyiz. Saygı olarak ilerlemiş keşişler vardı. Mesela kutsal kitap bilgisi, diğer keşişlerle iletişimleri sayesinde keşişler manevi bir üstünlük kazanabilirlerdi. Aday keşişin eğitimi bu gibi kuralları iyi bilen, meditasyonda ün yapmış keşişlere verilirdi.<sup>176</sup>

Keşişlikte iki kez seçilme vardır, birincisi aday öğrenci olma, ikincisi tam keşiş seçilmedir. İlki 8 ile 13 yaşı arasında yapılmaktadır. İkincisi ise 18 – 20 yaşları arasında yapılır. Tam keşişlik töreninde 10 tane keşiş şahitlik yapar, kadın keşişlerin atanmasında ise 10 tane erkek keşiş ve 10 tane bayan keşiş şahitlik yaparlar. Ama bayan keşişlerde en az 20 yaşına gelmiş olmalı ve evlilerse 2 yıl hazırlıktan geçmiş olma şartı aranır.<sup>177</sup>

Genelde Budizm manastırında ruhbanlık gibi bir sınıflandırma yoktur. Bazı keşişler kutsal kitap konusunda, bazıları meditasyonda, bazıları eğitim konusunda kendilerini yetiştirmektedirler. Kimsenin kimseye herhangi bir üstünlüğü yoktur. Sadece yaş konusunda öncelik ve sonralık olabilmektedir.

---

<sup>175</sup> Masson, 132.

<sup>176</sup> Masson, 132.

<sup>177</sup> Faure, 54.

Keşişlerin arasında en bilgili, en saygı gören kişi daha yüksek kabul edilmektedir. Ama genellikle yüksek göreve atanan keşişler seçimle gelmekte ve bu seçim bütün topluluğa sorulmaktadır. Onlar da seçimlerini yapmaktadırlar.

#### 4) Kadın Keşişlerin Kuralları

Buda doktrinini açıklarken kadın ve erkek ayırımı yapmamıştır. Ancak daha önceki bölümlerde bahsettiğimiz gibi Buda kadınların manastıra girmesine ilk etapta izin vermemiştir. Kadın keşişlerin manastırı, erkek keşişlerinkinden sonra kurulmuştur. Kadınların Nirvana'ya ulaşp ulaşmadıkları konusunda da uzun süren tartışmalar olmuştur.<sup>178</sup>

Buda'nın ilk dönemde kadınları manastıra kabul etmemesinin sebepleri konusunda bir çok rivayet bulunmaktadır. Bu rivayetlerin birine göre Buda, Kapilavatsu'dayken, süt annesi olan Mahapajapati manastıra girmek istediğini ona söylemiştir. Buda ise bu teklife ilk etapta çok soğuk bakmıştır. Ancak süt annesi Buda'ya bu teklifi 2 kez daha götürmüş ve olumlu bir cevap alamamıştır. En sonunda dayanamayıp saçlarını kesen ve keşiş elbiselerini giyen Mahapajapati Buda'nın manastırının kapısına gelerek yalvarmış ve ağlamıştır. Bütün bunlara şahit olan Ananda dayanamayıp Buda'dan süt annesini manastıra kabul etmesini rica etmiştir. Buda da bu kadınları doktrine uyarlarsa ve ilerde gelecek olan 8 kurala da uyarlarsa kadınları manastıra kabul edebileceğini söylemiştir.<sup>179</sup>

---

<sup>178</sup> Percheron, 96.

<sup>179</sup> Wijayaratna, 22.

Aslında Mahapajapati sadece kendi için bir istekte bulunmuştur ama Buda bütün kadınlara manastıra girme hakkı vermiştir. Böylece kadınların manastıra kabul edilmeleri Ananda denen keşiş sayesinde gerçekleşmiştir.<sup>180</sup> Buda'nın o dönemde kadın keşişleri manastıra kabul etmesi çok büyük bir yeniliktir. Çünkü diğer dinlerde hiç böyle bir durum söz konusu değildir.

Kutsal kitaplarda, Buda'nın topluluğun ihtiyaçlarını göz önüne alarak, sorulara cevap verdiği de çoğu zaman açıkça görülmektedir. Vinaya Pitaka'ya baktığımızda da ihtiyaçlara göre bazı kuralların zamanla şekillendiğini görmekteyiz. Buda kadınların da zamanla manastıra girmek isteyebileceklerini önceden hesaplamış olabilirdi. Çünkü Buda ihtiyaçlar belirginleşmeden önce bunlara bir cevap aramaktaydı. Mesela kurallar konulurken de böyle olmuştur. Bir ihtiyaç meydana geldikçe ona uygun bir kural konulmuştur. Her ne kadar Buda ilk başta kadınların manastıra girmelerine sıcak bakmasa da, ilerde böyle bir talep olabileceğini de düşünmüştür.

Brahmanizm'de kadının herhangi bir yeri olmadığını düşünürsek Buda da bu geleneği sürdürmek yerine kadınları manastıra almayı kabul etmiştir. Hint toplumunda kadın keşişler olmakla birlikte manastır hayatına kabul edilen ya da ruhban sınıfına dahil edilen yoktur.<sup>181</sup> İlk kez Buda kadınları manastıra almayı kabul etmiştir.

Ayrıca küçük çapta kadın keşişlerden bazıları tecavüze uğrayınca, böyle bir şeyin tekrar vukuu bulmaması için, Buda kadınları manastıra kabul etme gereği görmüştür. Buda bu sayının artmasını da beklemiş olabilir. Kadın

---

<sup>180</sup> Faure, 81.

<sup>181</sup> Harvey, 263.

sayısı artınca bir topluluk oluşturmak ve ona bağlı olmak Buda'ya göre daha kolay olmuştur.

Buda'nın kadınlara yasak koymuş olması belki de kadın keşişlerin erkek keşişlerle birlikte olduklarında dedikoduya sebep olabilmeleri noktasındandır. Buda keşişlerin kendi aralarında cinsel ilişki yaşamalarından endişe duymaktaydı; buna ek olarak da kadınların gezgin bir dilencilik hayatını güvenli bir şekilde nasıl sağlayacakları konusunda da endişeliydi.<sup>182</sup>

Erkek ve kadın keşişlerin hem ilişkilerini belirleyen, hem de Buda tarafından konulmuş olan ve kadın keşişlerin uymaları gereken 8 kural şöyledir:

1. Kadın keşiş yaşı her ne olursa olsun mutlaka erkek keşişe boyun eğmek zorunda ve saygı göstermek zorundadır.
2. Muson döneminde kadın keşişler mutlaka erkek keşişlerin bulunduğu bölgelerde bulunmak zorundadırlar.
3. Her 15 günde kadın keşişler uposatha'nın zamanını ve öğretimin konusu öğrenmek için erkek keşişlere bilgi sormak zorundadırlar.
4. Muson dönemi bitiminde erkek keşişlere tövbe ya da itiraf yapmak zorundadırlar.
5. Kadın keşiş ancak 2 yıl sonunda ve erkek keşişlerin onayından geçtikten sonra gerçek manada keşiş olabilir.
6. Hiçbir surette kadın keşiş erkek keşişi eleştiremez.
7. Kadın keşişler erkek keşişlere kesinlikle ders veremez.

---

<sup>182</sup> Bkz, Harvey.

8. Kadın keşiş hemcinsinin hatasını kesinlikle gizleyemez.<sup>183</sup>

Bu kuralların kadın keşişlerin manastırdaki yerini belirlediği gibi, onların fonksiyonlarını da kısıtlamıştır. Ama Buda kadın keşişlere bu kuralları koyduktan sonra bikkhuni topluluğunun kurulmasına yardımcı olmuştur.

Buda topluluğu korumak adına bu 8 ön kuralı koymuştur. Bunun dışında kadınların uyması gereken daha bir çok kural bulunmaktadır. Erkeklerde toplam manastır kural sayısı 250 iken kadınlarda bu rakam 348'dir.<sup>184</sup>

Buda kadınlara bu kuralları getirirken erkeklere de ayrıca bir kural koymamıştır. Buda kadınların manastıra girerek Nirvana'ya ulaşmalarını kolaylaştırmıştır. Çünkü manastıra girmeyen ister kadın olsun, isterse de erkek olsun Nirvana'ya ulaşamaz.

Öncelikle Buda'nın sülalesindeki kadınlar manastıra girmeye başlamışlardır. Zaten onlar, kendileri bunu bizzat Buda'dan talep etmişlerdir. Çok kısa bir zamanda her kesimden manastıra giren kadınlar olmuştur. Şu da bir gerçektir ki, manastıra giren çoğu kadın zaten üst sınıfa ya da zengin sınıfına dahillerdi. İlk manastıra giren kadın keşişler hem gençlerdi, hem de sağlıklılardı.<sup>185</sup> Bazıları manastıra girmeyi din (öğretiyi yaşama), bazıları ise seküler hayattan kurtulmak adına, bazıları ise maddi sıkıntılardan kurtulmak adına girmişlerdir.

Kadın keşişler her bakımdan erkek keşişlere bağlı oldukları gibi aynı zamanda da ibadetlerini gerçekleştirirken de erkeklere bağılırlar.<sup>186</sup>

<sup>183</sup> Wijayaratna, 30.

<sup>184</sup> Faure, 54.

<sup>185</sup> Wijayaratna, 34.

<sup>186</sup> Harvey, 264.

Manastıra girişi coğrafi bakımdan ele alacak olursak, ilk kadın keşişlerin Annam, Çin, Kamboçya ve Siyam'a yerleştiklerini görürüz. Bu kadınlar kafalarını erkek keşişler gibi kazıtmışlar, beyaz giyinmişler, kıyafetlerini kendileri dokumuşlar ve dikmişler, kuralları sıkıca takip etmişler, ama sürekli erkek keşişler tarafından da gözetilmişlerdir.<sup>187</sup>

Çin'de kadın keşişler çok kapalı, ulaşılmaz yerlerde yaşıyorlardı. Kore'de kadın keşişler çoktu; hatta onların Vinaya'ya en iyi uydukları söylenmektedir. Japonya'da ise kadın keşişlerin dinî statüleri çok düşüktür. Onların tek başlarına ayin yapmaları bile yasaktır. Tibet'te, manastır hayatı daha özgür bir ortamda gerçekteşmiştir. Hindistan'dan herhangi bir şey talep etmeden kendileri kadın keşişlerini atamışlardır.

Tayland'da ise kadın keşişler manastır hayatına ek olarak ev işlerini de yapmakta ve ders için az vakit bulabilmektedirler. Tayland'da kadın keşişler, ailelerinin yardımlarıyla geçimlerini sağlamaktadırlar. Yiyeceklerini ekip biçmekte ve buna ek olarak laiklerden de bağış kabul etmektedirler.

Bazı bölgelerde ise erkekler gibi sadece dilencilikle geçinen keşişler vardır. Bu keşişler manastırlara bağı okullarda dhamma'yı öğretirler, hastanelere yardım ederler ve sorunlu genç insanlarla ilgilenirler.<sup>188</sup>

Birmanya'da ise kadın keşişler bağımsız manastırlarda yaşamakta, laiklerin yardımıyla ve dilencilikle geçinmektedirler. Bu keşişler ayrıca hem laiklere, hem de çocuklara ders vermektedirler.<sup>189</sup> Her bölgedeki kadın keşişlerin statüleri ve yaşam biçimleri böylelikle farklılık arz etmektedir.

---

<sup>187</sup> Percheron, 96.

<sup>188</sup> Bkz, Harvey.

<sup>189</sup> Harvey, 265-266.

Kadın keşişlik erkek keşişlikten sonra kurulmuştur. Daha önce de anlattığımız gibi kadın keşişlerden Mahapajapati Gotami Buda'nın ileri sürdüğü 8 ana kuralı kabul ettikten sonra manastıra kabul edilmiştir.<sup>190</sup>

Kadın keşişin manastıra girişinde tek tören düzenlenirdi, o da “upasampada'dır”.<sup>191</sup> Bu törenden sonra gerçek eğitim başlar. Aday keşiş bir hocaya teslim edilirdi ve bütün topluluğa bu keşiş tanıtılırdı. Topluluğa tanıtılan bayan keşiş elleri bitişik ve dizleri çömelmiş bir şekilde topluluğa saygı gösterirdi. Böylelikle bu saygının ardından keşiş sangha'ya girmiş kabul edilirdi. 2 yıl süren bir eğitime tabii tutulurdu.

Bir kadın keşişin manastıra kabul edilmesi için 6 kural vardır: hocasına tabii olacak, 2 yıl eğitim alacak, 2 yıl boyunca 8 kurala uyacak, ailesinden izin alacak, en az 20 yaşında olacak, tam keşiş olması için tüm topluluk evet demiş olacak.<sup>192</sup> Ayrıca manastıra en erken girme yaşı 12'dir. Evli bir keşiş adayının şartları daha ağırdır: Hocasına tabii olacak, 2 yıl staj yapacak, 2 yıl boyunca 8 kurala uyacak, hem ailesinden hem de eşinden izin alacaktır, tam keşiş olmak için tüm topluluk kabul etmiş olacak. Burada eşin izni çok önemlidir.

---

<sup>190</sup> Wijayaratna, 43.

<sup>191</sup> Wijayaratna, 44.

<sup>192</sup> Wijayaratna, 55.

## C. BUDİST KEŞİŞLERİN YAŞAM BİÇİMLERİ

Budist keşişler manastır hayatını tercih ettiklerinde, sıkı bir riyazete tabii tutulmaktadırlar ve artık geri dönüş yoktur. Manastıra giren bir keşiş dünya hayatından uzaklaşmış sayılmaktadır.<sup>193</sup> Nitekim Buda'da çok lüks bir hayatı terk etmiştir. O, zengin kıyafetlerini çıkarmış ve fakir elbiselerini giymiştir. Bu nedenle Budist keşişler de aynısını yapmalıdırlar. Budist bir keşişin zengin olması düşünülemez.<sup>194</sup> Manastıra yeni giren bir keşiş yiyeceğini kendi dilenir, eski bırakılmış, yırtılmış kıyafetler giyer, kendi ilacını bitkilerden kendi yapar. Onun evi de yoktur, bir ağacın altında yatar.<sup>195</sup>

Manastırda keşişin odası vardır. Onun odasında bir halı, bir yatak, bir sandalye, bir da lavabo bulunmaktadır.<sup>196</sup> Günlük eşyaları basit şeylerden ibarettir. Bunlar iplik, iğne, terlik, jilet, diş fırçası, dilenci tabağı, bazen de bir semsiye gibi şeylerdir.<sup>197</sup>

### 1) Keşişlerin Hayat Felsefesi

Manastırlarda bütün keşişler kendi aralarında kardeş sayılmaktadırlar. Manastırların herhangi bir kutsallığı yoktur, bu binalar sadece toplanma yerleridir. Keşişler manastırlarda birleşirler ve orada kutsal kitaplarından bölümler okurlar ya da belirlenen günlerde bu manastırlara gelirler. Laikler ise

<sup>193</sup> Bkz Gira, 80.

<sup>194</sup> Coomaraswamy-Horner, 93.

<sup>195</sup> J. Masson, 125.

<sup>196</sup> J. Masson, 125.

<sup>197</sup> Conze, 63.

keşişlerden dhamma'yı öğrenirler ve tövbe ederler. Laiklerin istifade ettikleri bir başka yer de manastırların kütüphaneleridir.

Keşişler kimi zaman gezmekte, kimi zaman ise manastırlarda kalmaktadırlar. Onlar bazı durumlarda şifa dağıtmaktadırlar. Çünkü bu konuda da bilgi sahibi olmak zorundadırlar.

Yağmur dönemlerinde keşişler toplu halde mağaralarda ya da manastırlarda yaşamaktadırlar. Buda'nın gerçek müritleri onun gibi davranmalıdırlar, bu nedenle züht hayatını tercih ettiklerinde ağır şartlarla karşı karşıyadırlar.

Keşiş, manastır hayatını kendi kurtuluşu için tercih etmiştir. O, bu kurtuluşa erişmek için ilk öncelikle laik hayatı terk etmiştir. Bu yeni hayata alışmak için keşiş bir takım fedakarlıklar yapmak zorundadır. Keşişin alışması gereken en önemli konu dilenmeyle karnını doyurmaktır. Kutsal kitapların eğitimini alan keşişler, zamanlarını daha çok meditasyonla geçirmektedirler.

Keşişlerin toplumda çok özel bir yeri vardır; çünkü gerçek manada Nirvana'ya ulaşan kişiler onlardır. Keşişlerin hayat felsefeleri dhamma(yani kutsal öğreti tarafından şekillenmiştir. Bu nedenle keşişler kendi kafalarına göre bir hayat yaşamazlar. En büyük felsefeleri dünya hayatından uzak olabilmektir. Daha sonra keşişler duyguların kontrolü olan "upekkha'yı" gerçekleştirirler. Bu, bir bakıma ruhun eşitliği derecesidir. İnsanların bu mertebeye keşişler sayesinde ulaşacakları düşünülmektedir.<sup>198</sup>

Keşişlerin meditasyon, ezberleme, okuma gibi beyin jimnastiği gereken şeylerde tam bir sessizlik hakimdir. Nirvana'ya ulaşmak için tam bir manevi

---

<sup>198</sup> Masson, 134.

bekleyiş havası gerekmektedir ve bu aydınlanmayı her keşişin aynı derecede gerçekleştirmesi beklenemez.

Keşiş barış içinde olmalıdır, sakin bir hayat sürmelidir. Manastır hayatında keşiş acıyı inkar etmemektedir, hatta acıya teşvik edilmektedir. Bu acı Nirvana'ya ulaşınca ortadan kalkmaktadır.<sup>199</sup>

Keşişlerin hayatında din tamamen hakimdir. Keşişler bedeni arzularını öldürmüşlerdir. Bu sebeple parfüm sürmezler, şarkı ve gösteri izlemezler. Mülkiyet hakları olmayan keşişler altın veya gümüş bir eşyaya sahip olmazlar, herhangi bir lüks yaşamazlar. Onların, para kazanmaları yasak olduğu gibi para bulundurmaları da yasaktır.<sup>200</sup> Bunların dışında tiyatro ve müzik faaliyetleri de keşişlere yasaktır.<sup>201</sup>

Sabah dilenmeye giden keşişlerin, topladıkları sadakaların hepsini yemeleri yasaktır, bilakis bunların bir kısmını fakirlere dağıtmak zorundadırlar. Hiçbir keşiş önce kendini düşünmemektedir. Toplum şuuru ilk önde geçmektedir.

## 2) Keşişlerin İbadetleri ve Sosyal Faaliyetleri

Keşişlerin sosyal hayatları tamamen dini hayatlarıyla bağlantılıdır. Bir keşişin manastır hayatını düzenleyen Vinaya Pitaka aynı zamanda onun sosyal hayatını da düzenlemektedir. Çünkü ikisi birbiriyle tamamen ilişkilidir. Çünkü gezgin olan keşişler zamanlarının çoğunu yoga ve meditasyonla geçirirler.

<sup>199</sup> Gira, 123.

<sup>200</sup> Coomaraswamy-Horner, 116.

<sup>201</sup> Masson, 122.

Keşişler her türlü eziyet ve bedeni acıdan uzak durarak, düşüncelerini temizlemeye ve tutkularını en aza indirerek Nirvana'ya ulaşmaya çalışmaktadırlar.

Keşişler, ibadetlerini Vinaya Pitaka'ya göre yapmaktadırlar. Laiklere eğitim vermek de onların ibadetlerinin bir parçasıdır. Çünkü laikler, bu keşişlerin tüm maddi ihtiyaçlarını sağlamaktadırlar.

Keşişlerin, doğaüstü güçlerinin olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle keşişlerin ruh çağırma, ruh çıkarma, hipnoz ve geleceği tahmin etme gibi görevleri de bulunmaktadır. Onların görevlerinden biri de bu kötü ruhlardan laikleri korumaktır. Budizm'de bu doğaüstü ritüeller öylesine yaygındır ki her ekolün farklı bir sihir formülü bulunmaktadır.<sup>202</sup> Budist keşişler bulundukları bölgelerin insanları üzerinde çok derin etki bırakmışlardır. Bu sebeple bu insanlar keşişlere her açıdan güvenirler ev işlerini ve geleceklerini keşişlerden öğrenirler.

Keşişlerin görevleri sadece bunlarla sınırlı değildir. Çok farklı uğraşları olan keşişler bazı büyük manastırların yapımına da bizzat katılmışlardır.<sup>203</sup>

Keşişlerin bireysel etkinlikleri azdır. Çünkü, manastır uygulamaları onların tüm vakitlerini almaktadır. Çoğu vakitlerini diğer arkadaşlarıyla ya da ibadetle geçirmektedirler. Tabii en çok zamanlarını kutsal kitabı okuyarak geçirirler.

Keşişlerin en yaygın yaptıkları uygulama kitap okumadır. Çünkü Vinaya Pitaka onların aynı zamanda sosyal hayatını da düzenlemektedir.

---

<sup>202</sup> Bkz, Harvey.

<sup>203</sup> Encyclopedie du Bouddhisme, 445.

Vinaya Pitaka'da geçen her kurala “patimokkha” denmektedir.<sup>204</sup> Bu patimokkhada'ki her kural Buda'nın belirli bir davranışa verdiği cevapla oluşturulmuştur.

Keşişler her dolunayda bu Patimokkha'yı ezbere okumaktadırlar. Bu, ayda iki kez olmaktadır (dolunay ve yeniayda). Başlangıçta keşişler bu okumayı herkesin önünde günahlarını itiraf etmek için yapmaktaydılar. Ama daha sonra bu açık itiraf bir keşişin diğer bir keşişe gizli itirafı haline dönüşmüştür.

Ama Patimokkha'yı eskiden keşişlerin başı okur, diğer keşişler bunu sessizce dinler ve dinlemeleri diğerlerin katıldıkları anlamına gelmekteydi. Yapılan ayin sangha'nın devamlılığını ifade etmekte ve bu ayinde patimokkha'da bulunan 150 kural mutlaka okunurdu. Keşişler Vinaya Pitaka'nın kurallarını ezbere birbirlerine sayarlardı. Günümüzde Patimokkha özetlenmiş bir şekilde okunmaktadır.

Keşişlerin faaliyetleri arasında meditasyon ve dhamma'nın eğitimi vardır.

Hindistan'ın güney manastırlarında keşişler ikiye ayrılmaktadırlar, birincileri sadece ezber yapmakta ve öğretmektedirler. Bunlara “ganthadhura” adı verilmektedir. İkinci keşişlere ise vakitlerini iç dünyalarıyla geçirmekte, sadece meditasyon yapmaktadırlar. Bunlara ise “vipassana-dhura” denilmektedir.<sup>205</sup>

---

<sup>204</sup> Harvey, 266.

<sup>205</sup> Harvey, 275.

Kadın keşişler erkek keşişlerden daha çok meditasyon yapmaktadırlar.<sup>206</sup> Bazı keşişler hem meditasyon yapmakta, hem de ezber yapmaktadırlar. Bu kişiden kişiye değişmektedir. Bazı keşişlerin daha bilgili oldukları için büyük manastırlarda görev aldıkları da görülmektedir. Bu keşişler uzak yerlere gidip diğer keşişleri eğitmektedir. Ancak, çok sayıda keşiş bu gruba dahil değildir.

Keşişler hem Vinaya Pitaka'yı, hem de Tripitaka'nın diğer bölümlerini çalışırlar. Bu kitapların çeşitli yorumlarını yaparlar ve yazarlar. Bu sayede, Budistlerin yaşadıkları bölgelerde matbaa geliştirilmiş, birkaç yazı çeşidi ortaya çıkmıştır. Budizm'in yayılmasında kutsal kitapların çalışılması çok etkili olmuştur. Kutsal kitapların yüksek bir düzeyde çalışılması kolejlerin ve monastik üniversitelerin açılmasına neden olmuştur.<sup>207</sup>

Keşişler çoğunlukla Pali dilini bilmektedirler. İçlerinde Sankritçe bilenler ve kutsal kitapları ezbere okuyanlar da vardır.

Keşişler arasında en genç olanlar çamaşırları yıkarlar, keşiş elbiselerini dikerler ve binaların tamiratıyla ilgilenirler. Bunlar, ayrıca yakacaklarını temin ederler, ayinler için hazırlık yaparlar ve manastırların temizliğini de üstlenirler.<sup>208</sup>

Bazı bölgelerde bahçelerin bakımıyla ve mutfak işleriyle uğraşmak için dışardan hizmetliler gelir. Bazı keşişler sanatla uğraşmakta ve bu sayede manastırlarda çok güzel eserler oluşmaktadır.<sup>209</sup>

---

<sup>206</sup> Bkz, Coomaraswamy.

<sup>207</sup> Harvey, 277.

<sup>208</sup> Harvey, 284.

<sup>209</sup> Bkz, Gard.

Budizm’de de daha öncede belirttiğimiz gibi sihir, büyü konuları mevcuttur. Bu tür kötülüklerden korunmak için Budistler keşişlere müracaat etmektedirler. Evlilik, doğum, ölüm gibi konularda yardım için Budist keşişlere başvurulmaktadır. Hatta iyi bir hasat için vatandaşlar bile keşişlerden yardım istemektedirler.<sup>210</sup>

Budist keşişlerin nikah kıyma gibi bir görevleri yoktur. Ancak onlar, ölüm merasimlerinde aktif rol almaktadırlar. Budizm’de Buda zamanla tanrılaşmıştır, ona dua edilmeye başlanmıştır. Bu nedenle zamanla Buda’nın heykelleri dikilmiş ve keşişler bunlara tazim göstermeye başlamışlardır.

### **3) Keşişlerin Kıyafetleri ve Kadın Keşişlerin Konumu**

Keşişlerin kıyafetleri bulundukları bölgelere göre ayrılmaktadır. Güney bölgelerinde manastır elbisesi sarı, turuncu, ya da portakal-kahverengi rengindedir. Kuzey bölgelerde elbiselerin rengi bordodur. Çin’de ve Kore’de gri rengindedir ve Japonya’da siyah renktedir. Kuzey ve Batı Budizm’inde keşişler törenlerde safran renginde özel bazı kıyafetler giyerler. Bazen Japonya’da yüksek keşişlerin ipekten şal almalarına izin verilmektedir.

Dilenme tası da bir Budist keşişin kıyafeti sayılırdı.<sup>211</sup>

Saçları ve sakalları tamamen kesilmiş olan keşişlerin kıyafetleri çöplüklerden ve mezarlıklardan toplanmış, eski püskü, yırtık pırtık giysilerden oluşmaktadır. O eski kumaşları toplarlar ve sarıya boyarlardı.<sup>212</sup>

<sup>210</sup> Conze, 95.

<sup>211</sup> Harvez, 262.

<sup>212</sup> Dictionnaire du Bouddhisme, 107.

Kıyafetlerle ilgili bilgiler son derece sınırlı olmakla birlikte her bölgenin ayrı bir kıyafet tarzı olması da konumu anlatmada biraz sıkıntı yaratmıştır.

Kadın keşişlerin eğitimini erkek keşişler üstlenirdi. Her 15 günde bir kadın keşişler erkek keşişlerden “uposatha”nın tarihi hakkında ve eğitim hakkında bilgi alacaklardır. Kadın keşişler erkek keşişlerin huzurundan ayda 2 kez geçmek zorundadırlar. Kadın keşişler disiplin ve dharma konusunda bilgiyi onlardan öğrenirlerdi. Kadınlarla ilgilenen erkek keşişlerin yönetim tarafından özel izinleri bulunmaktaydı. Ayrıca hangi keşişin hoca olma yetkisine sahip olduğu Vinaya’da uzunca belirtilmiştir. ( bilgili olmak, disiplinli olmak, ahlaklı olmak, tanınmış olmak, dhamma’yı çok iyi bilmek, güzel sözlü olmak, büyük hata yapmamış olmak, 20 yıldan beri tam keşiş olmak. )<sup>213</sup>

Erkek keşişler muson dönemlerinde bile kadın keşişlerle ilgilenmek zorundadır. Çoğu kaideler serttir ama bunlar laiklerin eleştirilerine maruz kalmamak için konmuştur. Mesela erkek keşiş bayan keşişle yola çıkamazdı. Aralarında akrabalık ilişkisi dışında bir yakınlık söz konusu olamadığı için bayan keşiş izinsiz erkek keşişin yanına giremezdi. Hoca olan erkek keşiş bayan keşişle 2 yıl boyunca ilgilenirdi. Ataması yapıldıktan sonra kadın keşiş kolay kolay hocasından kopamazdı. Şayet hoca başarısız olup kadın keşişi yetiştiremediyse, öğrencisini daha eğitimli bir hocaya teslim ederdi. Kadın keşiş 8 kuraldan birini çiğnerse topluluktan direk atılırdı. Bu büyük hatalara “parajika” denir. Bunlar; eşcinsellik, hırsızlık, cinayet, kibir, bir erkeğin

---

<sup>213</sup> Wijayaratna, 64.

dokunmalarına ses çıkartmamak, kadın keşiş arkadaşının günahını gizlemek, topluluktan atılan bir erkek keşişle görüşmek, kendini arzulayan bir erkekle görüşmek. Herhangi bir küçük suç işlediklerinde belli cezalar vardır.

Bayan keşişlerin kıyafetleriyle ilgili durum Patimokkha'nın "pacittiya" bölümünde yer almaktadır.<sup>214</sup>

Erkek keşişler ilk önceleri civara giyerlerdi, bunlar ottan yapılırdı. Fakat 20 yıl sonra laiklerin verdikleri civaraları kabul ettiler. Kadın keşişler ise laiklerin verdikleri kumaştan civaralar yaparlardı. Kadın keşişlerin kıyafetleri 5 bölümden oluşurdu: "sanghati"; manto denen dışarı elbisesi, "uttarasanga"; dışarı elbisesinin üstüne tül, "antavasaka"; iç çamaşır, "samkacchika"; blüz tarzında, "udakasatika"; banyo havlusu. Kadın keşişlerin ilk 3 kıyafeti erkeklerinkine benzemektedir. Ayrıca kadın keşişlerin kullandıkları ek aksesuarlar da vardır.

#### 4) Keşişlerin Laiklerle İlişkileri

Laik denen kişi keşiş olmayan, manastırda yaşamayan ama Buda'nın öğretilerine inanan kişidir. Budizm'de laiklerin rolü keşişler kadar önemlidir. Çünkü, bu keşişlerin geçimlerini laikler üstlenmektedirler. Ama Budizm'de laikler dünya hayatını tercih ettikleri için keşişlerden bir adım geride kabul edilmektedirler. Bir bakıma bunlar dini açıdan ikinci sınıf vatandaş kabul edilmektedir.<sup>215</sup> Laikler de belli kurallara uymak zorundadırlar. Özellikle

<sup>214</sup> Wijayaratna, 102.

<sup>215</sup> Masson, 122.

onların uydukları beş tane esas kural vardır: Öldürmemek, çalmamak, yalan söylememek, alkol kullanmamak ve her türlü pislikten uzak durmak.<sup>216</sup>

Laikler için açık tövbe itirafı yoktur. Laikler için en esas yasak Sangha teşkilatına dahil olamamaktır. Sangha'ya girememelerinin nedeni ise ailevi sorumlulukları ve dünyevi işleridir. Laikler de meditasyon yapmaktadırlar ama onların Nirvana'ya ulaşması imkansızdır, çünkü Nirvana'ya sadece keşişler ulaşırlar.

Sangha'daki dini teşkilata laiklerin katılma hakları yoktur, onlar sadece keşişlere yardım etmektedirler.

Laikler Budizm'in yayılması için çaba sarf etmişlerdir. Mesela kimileri toprak, kimileri de sahip oldukları büyük ormanlıkları bağışlamışlardır. Laikler manastırlar bina etmişler ve keşişleri doyurmuşlardır. Bunun tek nedeni dinidir. Çünkü eski dinin özellikleri hâlâ silinmemiş ve laikler samsara inancından ötürü bu hayatta keşişlere yardım etmekle diğer ikinci hayata hazırlık yapmış oluyorlardı. Bu inanca göre Buda'ya bağlı olan bir laik ikinci hayatında keşiş olabilmekteydi. Bu nedenle laikler kendilerini keşişlere karşı her açıdan sorumlu hissetmektedirler. Buda'nın zaten laiklerden beklediği ve istediği teşkilatı ayakta tutmaktır.<sup>217</sup>

Keşişler laiklere iyi örnek olarak onları bir bakıma kötülüklerden korumaktadırlar. Genelde manastırlarda kütüphaneler bulunmakta ve laikler gelip bu kütüphanelerden yararlanabilmektedirler. Keşişler laiklerin dini hizmetinde de görev yapmaktadırlar, özellikle cenaze törenleri bu görevlerin başında gelmektedir

---

<sup>216</sup> Gira, 98.

<sup>217</sup> Bkz. Gard .

Laikler manastırlara sadece arsa değil para yardımında da bulunmaktadır. Bu paralarla yeni binalar yapılmakta yaşı ya da ihtiyaç sahibi insanlara hizmet götürölmektedir. Keşışler laiklerin çocuklarının eğitimiyle de ilgilenmektedirler. Genellikle Budist erkekler bu eğitimden yararlanmaktadır. Keşışlerin eğitimi okumayı, yazmayı, dini temeli ve aritmetik dersleriyle sınırlıdır.<sup>218</sup>

Vinaya, keşışlerin parayla bir meslek edinmelerine karşı çıkmaktadır. Bu sebeple, çoğu keşışin tıbbi bilgisi ileri seviyededir. Laikler keşışlerin tıbbi durumlarına da müdahale ederek yardımcı olmaktadır.<sup>219</sup>

Karşılıklı bu keşış-laik ilişkisi sıkı bir şekilde ilerlemiştir. Nasıl ki laikler keşışlerin yeme, içme, giyinme, barınma, ilaç temini gibi sorunlarıyla ilgilenmişlerse keşışler de onların ahlâki ve dini sorunlarıyla ilgilenmişlerdir. Tabii bazı yörelerde daha da ileri gidilerek keşışlerin doğa üstü güçlerinin olduğuna ve bu güçler sayesinde bir çok insanın hastalığına çare buldukları söylenmektedir.

Budizm’de keşışlerin verilen zekatları kabul etmeleri şarttır. Çünkü bu sayede laiklerin yeri yükselmektedir. Laiklerin verdikleri bağışlar sadece keşışlerin malı değil, aynı zamanda da tüm Budist topluluğunun ortak malıdır. Ama bazı manastırlarda aşırı lükse kaçan keşışler de olmuş ve bunlar disiplin kurallarını çiğnemişlerdir. Bu gibi durumlarda laiklerin keşışlere olan güvenleri azalmış ve laikler maddi katkılarını çekmişlerdir. Bazı bölgelerde Budizm’in çöküşü belki de bu nedenledir.

---

<sup>218</sup> Harvey, 287.

<sup>219</sup> Bkz Conze, Gira.

Laiklerle keşişler arasında çok sıkı bir ilişki vardır; bazı bölgelerde laikler keşişleri evlerine yemeğe davet etmektedirler. Bazen de laikler kendi evlerinde yemek yapıp manastırlara götürmektedirler. Keşişler Nirvana'ya ulaşmak için yaşarlar ama laikler karmalarını ilerletmek için yaşarlar. Bu yüzden keşişlerin yaşadığı Budizm'e Nirvanik Budizm, laiklerin yaşadığı Budizm'e ise Karmik Budizm denmiştir.<sup>220</sup>

Laiklerle keşişler arasındaki ilişki karşılıklı paylaşıma dayanmaktadır. Laiklerin keşişlere yaptığı bağışların bir de saygı boyutu vardır. Yiyecek bağışı en önemli ve günlük olan bağışlardandır. Her Budist laik aile en az bir keşişin yeme ve içmesinden sorumludur. Yapılan bağışların miktarı kadar maliyeti de çok önemlidir. Eğer bağış mükemmel ya da dindar bir kişiye gidiyorsa önemi daha büyüktür.<sup>221</sup>

Bu laiklerin arasında kral Aşoka'dan bahsetmeden geçemeyeceğiz, çünkü o, Budizm'in yayılmasında büyük maddi katkı sağlamış ve onun en iyi laik Budist olduğu kabul edilmiştir.

---

<sup>220</sup> Faure, 53.

<sup>221</sup> Masson, 14.

## SONUÇ:

Budizm’de manastır hayatı Buda ile başlamış ve zamanla şekillenmiştir. Budizm’de rahipler çok büyük önem taşımaktadırlar, çünkü Nirvana’ya sadece onlar ulaşırlar. Manastırlar sayesinde Budizm farklı bölgelere daha çabuk yayılma imkanı bulmuştur. Ayrıca keşişler kutsal kitapların toplanmasında ve yazılmasında çok büyük bir rol üstlenmişlerdir. Tripitaka denen kutsal kitapları rahipler toplamışlardır. Tripitaka’nın bölümü olan Vinaya Pitaka keşişlerin hayat tarzını belirlediği için çok önem arz etmektedir. Bu kitapta sangha teşkilatıyla kurallar bulunmaktadır. Vinaya Pitaka hem ahlâki kuralları içerir hem de manastır disiplini kapsamaktadır.

Kutsal kitapların toplanması zor olmuştur. Çünkü Buda öldükten sonra geriye yazılı bir eser bırakmamıştır. Budizm’de manastır teşkilatına Sangha teşkilatı denmiştir. Manastırlarda hem erkek, hem kadın keşişler vardır. Keşişler manastır hayatında belli başlı kaidelere uymak zorundadırlar. Uymadıkları takdirde hem ceza alabiliyorlar, hem de cemaatten tamamen atılabiliyorlar.

Buda yaşadığı dönemden etkilenmiş olup, o dönemde var olan bazı inançları manastır hayatının içine almış ve bazılarını da değiştirmiştir. Örneğin manastırda kast sistemini reddetmiştir. Oysa ki Hinduizm’de manastır hayatını kast sistemi belirler. Manastır hayatı o dönemde zaten Hinduizm’de vardı. Keşişler züht hayatını yaşıyorlar ve bunlara da yogiler denmekteydi.

Buda öldükten sonra Budizm iki büyük kola ayrılmıştır, Mahayana ve Hinayana Budizm’i. Dolayısıyla manastırlarda iki büyük hatta üç büyük kola ayrılmışlardır. Her ekolün ayrı bir manastır hayatı bulunmaktadır.

Sangha teşkilatı bilinen en eski bekar rahipler teşkilatı olduğu için son derece önemlidir. Sangha teşkilatında sıkı bir disiplin hayatı yaşanmaktadır. Bekarlık, fakirlik ve itaat etme manastırın en önemli kurallarıdır. Cemaate giriş herkese açıktır, isteyen girebilirdi. Ama kadın keşişler ilk etapta manastıra kabul edilmemiştir. Ananda sayesinde kadınlar manastıra kabul edilmişlerdir. Ama kadın keşişlerin kuralları hem daha çoktur, hem de daha ağırdır.

Keşişler manastırlarda sıkı bir dini eğitim sürecinden geçmektedirler. Belirli saatlerde belirli eylemler yapmak zorunda olan keşişler, aynı zamanda da laiklerin eğitimlerini üstlenirler. Bu arada keşişler dilencilikle geçinirler. Keşişler maddi bir destekleri de laiklerin katkılarıdır. Keşişlerin ortak hedefleri dharma'yı yaymak ve nihai hedefleri ise Nirvana'ya ulaşmaktır. Çünkü Nirvana'ya ulaşmak için keşiş olmak gerekir. Budizm'in orijinal kalmasında keşişlerin hala büyük etkileri vardır. Sangha teşkilatı zamanla değişikliklere uğramış olsa da öğretiyi en güzel şekilde yaşamaya çalışmaktadırlar.

Manastırlar hem ibadet yerleri, hem de eğitim yerleridir. Buda manastır hayatını kurallar koyarak sistematik hale getirmiştir. Manastırlardaki kurallar çok ağırdır. Keşişler belirli saatlerde belirli eylemler yapmak zorundadırlar. Her Budist ekolün manastır hayatı farklılık arz etmektedir.

Manastırlar ilk etapta insanlardan uzak mekanlara kurulmuşlardı. Çünkü Budizm'de keşişler dünya yaşamından uzak dururlardı. Mülk hakkı olmayan keşişlerin geçimlerini laikler üstlenirlerdi. Keşişlerin eğitimleri belli yıllara ayrılmış ve o yıllarda eğitimlerini tamamlarlardı. Manastıra giren bir keşiş eğitimi bittikten sonra dilediğinde çıkabilirdi. Manastıra girerken belli kurallar

vardır. Bayan keşişlerin uymaları gereken kuralları daha çoktur. Bayan keşişler erkek keşişlerden hem ders alırlar, hem de onlara tabii olurlar.

Manastıra giren keşiş hocalarına tabii olur ve onlardan eğitim alırdı. Bu eğitimin sonunda aday olan keşiş tam keşiş olurdu. Keşişlerin giymek zorunda oldukları kıyafetleri de vardır. Her keşiş önce kendi kurtuluşu için sonra da toplumun kurtuluşu için manastırı tercih etmektedir.

Budizm’de manastır hayatını Vinaya Pitaka düzenlediği için, manastırı düzenleyen ya da yürüten bir lider yoktur. Sadece manastırlarda yaşlı olan, kutsal bilgisi en iyi olan ve aynı zamanda da Nirvana’ya ulaşmış olan keşiş daha fazla saygı görmektedir. Bilgelik yaşlılıktan daha önemli olduğu için eğer iki keşişten biri manastır başkanlığı için daha bilgiliyse o seçilir ve yaşına bakılmaz. Her manastır bağımsız olup belli bir merkeze bağlı değildir. Bu nedenle manastırlar sadece Buda’ya ve öğretiyeye bağlıdırlar.

Budizm’de manastır hayatı zamanla değişime uğramış olsa da Buda’nın öğretisi doğrultusunda yaşanmaya devam etmektedir. Kutsal kitapta ki kurallar günümüzde aynen geçerlidir. Fakat eskisi kadar tüm kurallara dikkat edilmemektedir. Zamanla bekarlık gibi bazı kurallar, bazı bölgelerde ortadan tamamen kalkmıştır.

## BİBLİYOGRAFYA

- Alexandra; David-Neel , Le Bouddhisme du Bouddha, Paris 1977
- Aydın; Mehmet, Dinler Tarihine Giriş, Konya 1996
- Bureau; André , La voix du Bouddha, Paris 2000
- Bechert; Henri-Gombrich; Richard, Le Monde du Bouddhisme, Paris 1984
- Boecel; F ; Johannes; Pratik Meditasyon Tekniği (çev Ercan Tuzcular), İstanbul 1996
- Bloomfield- Cain- Jaffe- Kory; Transandantal Meditasyon ( çev Nahit Oralbi), İstanbul 1975
- Brosse; Jacques, Le Bouddha, Paris 1997
- Büyük Larousse, Sözlük ve Ansiklopedi, IV, Larousse 1986
- Comte; Fernard , Les livres Sacres, Paris 1990
- Conze; Edward , Le Bouddhisme, Paris 1995
- Conze; Edward, Le Bouddhisme dans son Essence et son Developpement, Paris 1971
- Coomaraswamy; A - İ.B; Horner, La pensée de Gautama, Le Bouddha ( Les Pages Immortelles) , Paris 1993
- Coomaraswamy; Ananda, Hinduizm ve Budizm ( çev İsmail Taşpınar ), İstanbul 2000
- Demirci; Kürşat, Dinler Tarihi Meseleleri, İstanbul 1997
- Demirci; Kürşat, Hinduizm'in Kutsal Metinleri Vedalar, İstanbul 1991
- Encyclopedie du Bouddhisme, Encyclopedia Universalis, Albin Michel, Paris 1999
- Faure; Bernard, Le Bouddhisme, Evreux 1996
- Gard A; Richard, Le bouddhisme, Geneve 1966
- Gira; Denis, Comprendre Le Bouddhisme, Paris 1989
- Grimm; George, The Doctrine of the Bouddha, the Religion of Reason and Meditation, Akademik Berlin 1958
- Gündüz; Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Konya 1998
- Güngören; İlhan, Buda ve Öğretisi, İstanbul 1988
- Harvey; Peter, Le Bouddhisme, Paris 1990
- Herrigel; Eugene, Zen Budizm'i Yolu, İstanbul 1995
- Kaya; Korhan, Buddhistlerin Kutsal Kitapları, Ankara 1999

Kulke; Hermann- Rothermund; Dietmar, Hindistan Tarihi ( çev Müfit Günay),  
Ankara 2001

Mascaro; Juan, Dhammapada( Gerçeğe Giden Yol), (çev M.Ali Işım), İstanbul 1997

Marquette; Jacques, Introduction a la Mistique Comparée, Neuilly ( Seine), 1967

Masson; Joseph, Le Bouddhisme, Paris 1975

Migot; André, Le Bouddha, Paris 1959

Mizuno; Kogen, Les Principes Fondamentaux du Bouddhisme, Vannes 2000

Pfandt; Peter, Mahayana Texts Translated into Western Languages, Köln 1986

Percheron; Maurice, Le Bouddha et le Bouddhisme, Bourges 1968

Pluridictionnaire Larousse, Nancy 1982

Ruben; Walter, Eski Metinlere Göre Budizm( çev: Lütfü Bozkurt), İstanbul 2000

Sarıçioğlu; Ekrem, Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Isparta 2002

Silburn; Lilian , Le bouddhisme, Paris 1977

Snelling; John, L'Essentiel bu Bouddhisme, Dorset (France) 1997

Suzuki; D.Taitaro, Hristiyanlıkta ve Budizm'de Mistik Yaşam ( çev: Serdar Atlıalp),  
Varenne; Jean, Budizm, Din Fenomeni (çev. Mehmet Aydın), Konya 1995

W İstanbul 1991

Tümer; Günay – Küçük; Abdurrahman, Dinler Tarihi, Ankara 1997

atta; W; Alan, Zen Yolu ( Zen Budizm'in İlkeleri) (çev. Sena Uğur), İstanbul 1998

Wijayaratna; Mohan, Les Moniales Bouddhistes, Paris 1991

Yitik; İhsan Ali, Hz Meryem ve Efes (Dinler Tarihi Yazıları), İzmir 2001